

En het dorp zal duren ...

Jean Joseph Vervloet en Maria Vanisterdael omstreeks 1866

nr 37 - januari-maart 2008

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van wittthem" Beersel

En het dorp zal duren ...

Jean Joseph Vervloet en Maria Vanisterdael omstreeks 1866

nr 37 - januari-maart 2008

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van witthem" Beersel

Inhoud

<i>Inleiding</i>		
MARC DESMEDT		5
<i>Jean Joseph Vervloet - een Beerselse emigrant wordt koffiemagnaat in Brazilië</i>		
IVANA VERVLOET EN MARC DESMEDT		6
<i>De naam Beersel</i>		
MICHEL VASTIAU		40
<i>De naam Huizingen</i>		
MICHEL VASTIAU		50
<i>Aanvullingen fotoboek Corso</i>		54
<i>Colofon</i>		56

Inleiding

MARC DESMEDT

We beweren wel eens dat de wereld "klein" geworden is.

De afstanden tussen continenten zijn vandaag de dag herleid tot enkele vliegrepen. Met de komst van het Internet hoeft de verplaatsing zelfs niet meer. Met enkele toetsaanslagen reist men de wereld rond en komt het onbekende zo bij je thuis op het scherm. De mooiste plekken kan je zo bezoeken, dankzij de ontelbare fotomontages die je zo van het net kan plukken.

Dankzij de elektronische post (e-mail) sturen we in enkele minuten berichten naar het andere uiteinde van de planeet en we wisselen informatie uit, met alles erop en eraan, net of we in een praatcafé zitten.

Zo kreeg ik van Leo Vervloet, ondervoorzitter VVF (Vlaamse Vereniging voor Familiekunde) regio Mechelen in de zomer van 2006 een tip over een merkwaardige Braziliaanse website waar het verhaal van een immigrant uit Beersel werd verteld (U kan deze site ook ontdekken op volgend adres: www.familiavervloet.com.br).

150 jaar geleden was een reis naar een ander continent nog een waar avontuur. Het ging toen niet zomaar met één vingerknip. Maanden deed men er toen over, om Rio De Janeiro te bereiken en er waren geen luxekajuiten, geen hotelreservatie op de plaats van bestemming.

Het indrukwekkende verhaal dat we hier vertellen, is er een van gewone mensen van bij ons, op zoek naar een nieuw bestaan, ver weg van de heimat en van de familie, ontkoppeld van alle zekerheden en geconfronteerd met tal van tegenslagen.

Het verhaal van Jean Joseph Vervloet en zijn vrouw Maria Van Isterdael toont tot wat mensen in staat zijn die hardnekkig geloven in een project. Alleen met de vaste wil te slagen, door hard labuur en vooral met de gedachte en de wilskracht nooit te zullen opgeven, slagen ze erin roem en rijkdom te verwerven.

Mijn bijzondere dank gaat naar Ivana Vervloet, die het schitterende epos van haar voorouders via haar website wereldkundig maakt.

Ivana Vervloet

Jean Joseph Vervloet een Beerselse emigrant wordt koffiemagnaat in Brazilië

IVANA VERVLOET EN MARC DESMEDT

1. Inleiding.

Enkele maanden geleden gaf Leo Vervloet, ondervoorzitter VVF-regio Mechelen, me zeer waardevolle informatie over de emigratie van het gezin van Jean Joseph Vervloet en Maria Van Isterdael naar Brazilië, in 1858 – 1859. Hij was het verhaal van dit Beersels gezin op het spoor gekomen op een Braziliaanse website. Ivana Vervloet, een afstammeling van de migranten, reconstrueerde er het verhaal aan de hand van de vele documenten uit het familiearchief. Vooraleer we het verhaal van Jean Joseph en Maria vertellen, moeten we even hun familiebanden duiden.

2. De familie Vervloet in Diegem, Beersel, Ukkel en Brussel.

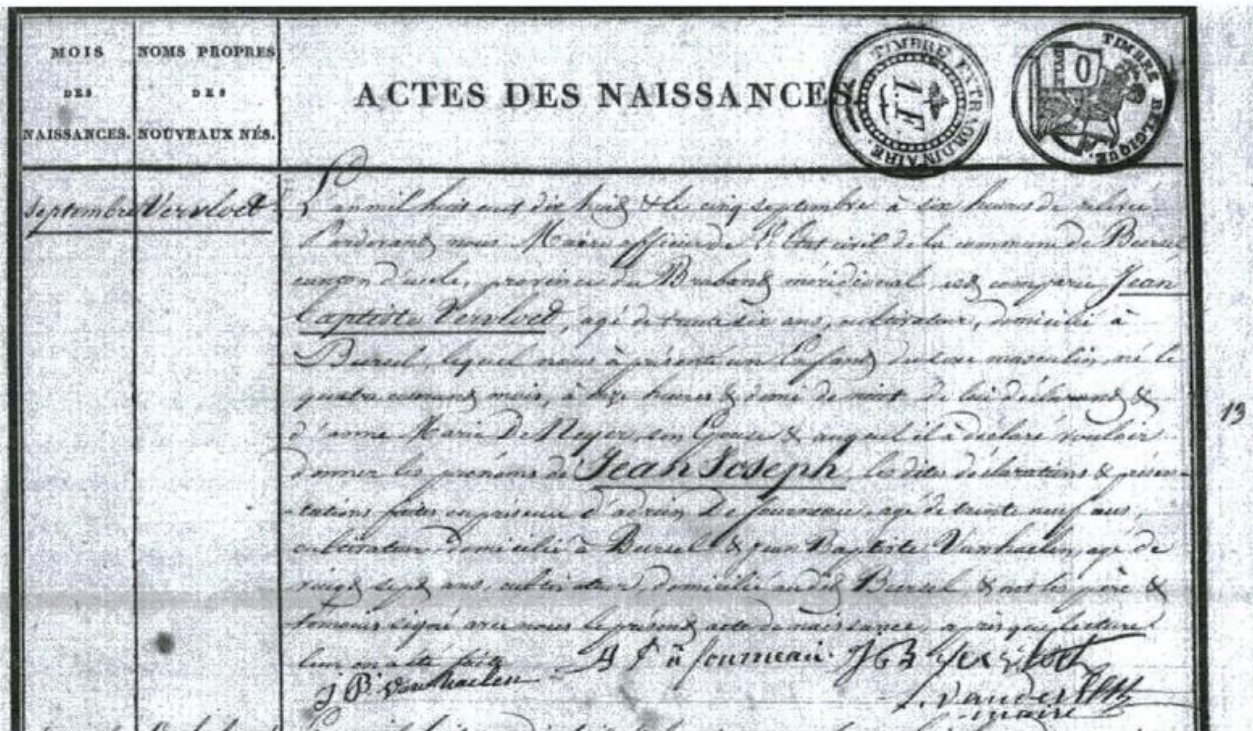
Adrien Vervloet, de grootvader van onze emigrant, is geboren in Keerbergen en woont in Diegem. Hij huwt op 28 oktober 1778 in Beersel met Anna Van Isterdael, een Beerselse, met wie hij in Diegem gaat wonen. Daar wordt op 15 maart 1781 een zoon, Jan Baptist, geboren.

Jan Baptist komt met zijn ouders geregeld naar Beersel. Zo ontmoet hij Anna Maria De Naeyer. Zij is de dochter van Joannes Baptista en van Joanna Lots en is geboren in Dworp op 4 december 1775. Ze trouwen in Beersel op 22 november 1803 en blijven er wonen in het centrum.

Ze hebben niet minder dan 9 kinderen, allen geboren in Beersel:

1. **Jean Baptiste**, op 26 Pluiose XIII, wat overeenkomt met 15 februari 1805.
2. **Marie Françoise**, op 31 mei 1806. Zij huwt in Beersel op 20 september 1848 met Joannes Josephus Belsack uit Alseberg.
3. **François**, (later onderwijzer in Ukkel) op 14 augustus 1807. Hij wordt door zijn broer "Franz" genoemd. Hij is gehuwd en heeft minstens 5 kinderen (Mieke, Adèle, Marie, Frans, en Julia). Hij verblijft het grootste deel van zijn leven in Ukkel en is er actief in de politiek.

4. **Philippe**, op 5 april 1809. Hij huwt in Beersel op 14 augustus 1835 met Rosa Walschot.
Zij hebben een dochter Rosalia, geboren te Beersel op 26 mei 1836. Ze sterft op 24 juli 1836 en haar moeder overlijdt op 17 augustus 1836 amper enkele weken later. Philippe hertrouwt in Drogenbos met Maria Anna Van Haelen. Samen hebben ze 7 kinderen, allemaal geboren in Beersel. Hij is herbergier in het dorp van Beersel (op de plaats van het huidige huis nummer 21 op de Hoogstraat).
Philippe overlijdt in Beersel op 10 juli 1858 en Maria Anna (her)trouwt op 1 juni 1861 in Beersel met Petrus Josephus Marinus uit Dworp.
5. **Marie Elisabeth**, op 19 september 1810. Zij huwt in Beersel op 31 december 1834 met Petrus Josephus Van Haelen eveneens uit Beersel. Zij hebben zeven kinderen: Jozef, Jan, Julia, Jeanette, Louise, Philip en Marie.
6. **Arnould Joseph**, op 30 mei 1812. Hij heeft als roepnaam "Nolle" en blijft vrijgezel.
7. **Jeanne**, op 29 augustus 1813. Zij overlijdt in Beersel op 15 februari 1816.
8. **Antoine**, op 20 maart 1816. Hij verblijft in Brussel, is gehuwd en heeft verschillende zonen. Hij zal een cruciale rol spelen in de emigratie.
9. **Jean Joseph**, op 5 september 1818. Hij huwt in Beersel op 6 september 1845 met Marie Van Isterdael, de dochter van

Geboorteakte van Jean Joseph Vervloet. Beersel, 5 september 1818.

Hieronymus en van Petronilla Berckmans. Zij is geboren in Beersel op 12 februari 1824. Op 9 december 1845 wordt in Beersel hun eerste kind geboren. Ze noemen hem Joannes Baptista zoals zijn grootvader. Jean Joseph en Maria verhuizen naar Brussel waar de andere kinderen, waaronder vijf zonen, geboren worden.

Foto van Jean Joseph Vervloet gemaakt omstreeks 1850. Fotograaf: Géruzet frères, Schildknaapstraat 35 Brussel.

3. De familie Van Isterdael in Beersel.

Franciscus Van Isterdael, de grootvader van onze emigrante, is geboren in Beersel op 1 januari 1751. Hij is de broer van Anna Van Isterdael die in 1778 huwt met Adrianus Vervloet.

Hij trouwt op 26 juni 1768 (op 17-jarige leeftijd) met Anna Catharina Mertens, geboren in Dworp op 1 april 1747. Zij hebben 6 kinderen, allen in Beersel geboren, waaronder Hieronymus Van Isterdael, geboren op 12 juli 1785.

Hieronymus Van Isterdael huwt op 6 juni 1810 in Beersel met Petronilla Berckmans, geboren in Beersel op 3 oktober 1786. Zij is de dochter van Sebastianus Berckmans en van Maria Anna Van Haelen.

Ze hebben niet minder dan 9 kinderen, allen geboren in Beersel:

1. **Sebastianus**, op 9 oktober 1810. Hij huwt in Beersel op 9 mei 1843 met Maria Anna Maes. Sebastianus is brouwersgast en herbergier. Hij overlijdt op 24 mei 1863 in Beersel, 52 jaar oud;
2. **Franciscus**, op 1 juli 1812. Franciscus overlijdt op 13 februari 1885 in Beersel, 72 jaar oud. Franciscus is landbouwer en blijft ongehuwd. Hij overlijdt in het huis van Jacobus Van Haelen;
3. **Jeanne**, op 14 januari 1814. Zij overlijdt op 1 september 1816 in Beersel, 2 jaar oud;
4. **Petronilla**, op 3 februari 1816. Zij huwt in Beersel op 2 november 1848 met Jan Baptist Pornel, een weduwnaar uit Ruisbroek, die herbergier is;
5. **Jeanne Marie**, op 19 juli 1818 in Beersel. Zij overlijdt op 8 februari 1822 in Beersel, 3 jaar oud;
6. **Barbara**, op 22 januari 1821. Zij huwt een eerste maal in Beersel op 28 december 1856 met Jan Baptist Wijns, geboren in Beersel op 26 juni 1799. Later, na het overlijden van Jan Baptist op 4 mei 1871, hertrouwt ze op 6 maart 1872 in Beersel met Alsebergenaar Henricus Swaelens, zelf ook weduwnaar van Barbara Simeons. Hij is landbouwer. Barbara overlijdt in Beersel op 31 augustus 1889, 68 jaar oud;
7. **Jeanne**, op 26 september 1822;
8. **Maria**, op 12 februari 1824. Maria huwt op 6 september 1845 in Beersel met Jean Joseph Vervloet. Getuigen bij het huwelijk zijn Philippus Vervloet, broer van Jean Joseph en Sebastianus Van Isterdael, broer van Maria. Maria is overleden op 21 juli 1896 in Brazilië, 72 jaar oud, aan de gevolgen van een hartzwakte;
9. **Maria Elisabeth**, op 9 april 1826. Ze trouwt in Beersel op 7 december 1859 met Guilielmus Michiels, geboren in Beersel op 31 oktober 1819. Hij komt op 9 april 1865 om het leven

door een val uit een fruitboom in zijn boomgaard. Maria overlijdt op 22 augustus 1866 in Beersel, 40 jaar oud.

idene Vandsterdael

Op heden den 12^{den} februari Duizend acht hondert vier-en-twintig, ten 10^{en} uere van middag, voor Ons Larensdael Van der Elst, Meijer

Amptenaar van den Burgerlyken-staet der gemeynthe van Beersel omtrek van Brussel, is gecompareerd hierenomst

Jan Isterdael, oud veertig jaeren, landbouwer woonende te Beersel, in welken ons vertoone huys een kind van het vrouwe geslags geboren gisteren des twelften dag maer den viyf ueren naer mid ag. Van hem declarant en van bevrindte Beersel meens. Zijne huysvrouw, aus het melk hij veer Klaer huys te willen geuuen voornaem van Maria

Alles in de tegenwoordigheyd van guiliebuis Wouters, oud zes en twintig jaeren, beroep van Landbouwer, woonende te Beersel en van franciscus Wouters, oud en veertig jaeren, beroep van broedmakker, woonende te Beersel en naer voorlezing dezer hebben den kind en geslags gebooren met ons deur tegen meer zigen akte van geboorte

J. Van der Elst
Meijer

Jan Isterdael

J. J. P. P.

Geboorteakte van Maria Van Isterdael. Beersel, 12 februari 1824.

4. De voorgeschiedenis.

In het oudste bevolkingsregister van de gemeente Beersel uit 1829, vinden we het gezin van Jan Baptist Vervloet en Maria Anna Deneijer terug in het huis nummer 48 van de wijk "de Kring". De uitdrukking "de Kring" wordt in veel dorpen gebruikt om de directe omgeving van de kerk aan te wijzen. In 1829 zijn Jan Baptist en zijn drie oudste zonen allemaal landbouwer. Jean Joseph, de jongste van het gezin is dan 11 jaar oud. Bij hen woont Ludovicus Genille, een vondeling die voordien bij geboor Tomantanta, eveneens een vondeling, onderdak vond.

Op de loting van 15 mei 1837 in Beersel trekt Jean Joseph het nummer 11 waardoor hij verplicht wordt in militaire dienst te treden. Hij is dan 19 jaar. Hij wordt soldaat met stamnummer 9068,

is 1,66 m groot, heeft een ovaal aangezicht, een hoog voorhoofd, bruine ogen, een grote mond en een ronde kin. Op 17 december 1838 neemt hij vaste dienst in het Belgische leger. In 1839 neemt hij deel aan de veldtocht tegen de Nederlanders, maar die blijft beperkt tot enkele schermutselingen.

Bij zijn ontslag uit het leger, op 15 februari 1845, maakt hij deel uit van het 4de Regiment Infanteristen, dat gekazerneerd is in Gent. In de ontslagbrief staat als reden voor het ontslag: "Expiration du service - einde van de dienst". Hij is nog altijd soldaat en krijgt het certificaat van goed gedrag. Kort daarna, op 6 september 1845, trouwt hij in Beersel met Maria Van Isterdael.

Na de militaire loopbaan wordt hij net als zijn broer François, die iedereen Franz noemt, leraar.

De familie Vervloet is politiek erg geëngageerd, Franz is een actief politicus in de liberale partij van Ukkel, waar hij gemeenteraadslid is. Op 8 maart 1848 overlijdt zijn vader in Beersel en later, op 16 november 1852, verhuist zijn moeder naar Ukkel, waar ze inwoont bij zijn broer Antoon.

ROYAUME BELGE
ARMÉE BELGE
4e Régiment d'Infanterie (Ligne)

En vertu d'une autorisation du Ministère de la Guerre, en date de 15 février 1845, le sousigné, Colonel, commandant le dit Régiment, accorde, par le présent, congé définitif au nommé Vervloet, domicilié à Beersel, fils de Deneyer et Deneyer, âgé de 16 ans, né le 17 décembre 1828, à Beersel, province de Brabant; ayant accompli la taille de un mètre 65 centimètres, vingt-cinq ans, sans front, sans yeux, sans nez, sans bouche, sans menton, sans oreilles, sans dents, sans pieds, sans mains, sans tige, sans queue, sans queue de cheval, sans queue de cochon, sans queue de poisson, sans queue de serpent, sans queue de léopard, sans queue de tigre, sans queue de lion, sans queue de cheval, sans queue de cochon, sans queue de poisson, sans queue de serpent, sans queue de léopard, sans queue de tigre, sans queue de lion.

Le sousigné a été témoin de la bonne conduite de Vervloet pendant son service, et ce, à raison de bonne conduite.

RELATION DE SES SERVICES, CAMPAGNES, BLESSURES ET ACTIONS D'ÉCLAT.

1839, campagne de Belgique, 1840, campagne de Belgique.

Il a été décompté avec le susnommé conformément aux règlements; la valeur de ses effets a été portée à son arrié, et il lui a été payé la somme de ... qu'il déclare avoir reçue.

Toutes les autorités civiles et militaires sont invitées à laisser passer pour se rendre dans ses foyers, le susdit Vervloet et à lui donner aide et protection en cas de besoin.

Fait à Gent le 15 février 1845.

Onslagbrief uit het leger
15 februari 1845

zijn autoriteit inhoudt. Jean Joseph, publiekelijk in zijn eer gekrenkt, laat zijn neef opsluiten.

Nog voor Jean Joseph zelf zijn broer Antoon kan inlichten over de feiten, verneemt deze het nieuws van derden. Jean Joseph had nooit durven vermoeden dat zijn broer zich tegen hem zou keren. Tot verbazing van de ganse familie gebeurt dat toch. Antoon, woedend om het voorval, eist dat Jean Joseph het nodige zou doen om zijn zoon te laten bevrijden. Na de weigering van Jean Joseph, slaagt Antoon er in, na tussenkomst van invloedrijke personen, zijn zoon toch onmiddellijk vrij te krijgen.

Nooit had Jean Joseph durven denken dat hij ooit zo'n vernedering zou moeten verduren. Dat zijn beslissing en handelswijze door een hogere autoriteit tegengesproken en ongedaan wordt gemaakt, is volgens hem een absoluut onrecht. Hij voelt het aan als een slag in zijn gezicht. Voor hem is de vrijlating respectloos en in strijd met de professionele ethiek. Hij kan de pijn van het aangedane onrecht niet verwerken en al na korte tijd beslist hij België definitief te verlaten. Zijn voorkeur gaat uit naar een emigratie naar Brazilië. Een radicale en gewaagde beslissing waarin hij ook zijn vrouw Anne Marie en de kinderen betreft.

Hij doet hierbij zelfs een merkwaardige uitspraak: "Ik verkies te leven tussen de indianen, veeleer dan in schande te moeten leven onder dit zogenaamde beschaafde volk".

6. Het vertrek uit België.

Het verlies van een vaste baan in Brussel, de tussenkomsten van invloedrijke personen uit de hogere kringen, de scheiding van familie en vrienden, niets kan Jean Joseph aanzetten op zijn beslissing terug te komen. Niets of niemand kan de immense pijn louteren, die het voorval veroorzaakt heeft.

Koppig als hij is, wil hij de confrontatie met het onbekende niet uit de weg gaan. Hij zal de oceaan oversteken, op zoek naar de verloren innerlijke vrede.

Vastberaden, brengt hij een familierraad samen waar hij zijn beslissing mededeelt. Hij zal emigreren naar Brazilië, waar hij zijn diensten zal aanbieden aan Don Pedro II, de keizer van Brazilië. Zijn intentie is dienst te nemen in de administratie. Zijn referenties zullen hem daarbij zeker helpen. Behalve een harde werker is hij in de eerste plaats een leraar met militaire ervaring. Het zou hem in Brazilië ongetwijfeld een belangrijke functie moeten verzekeren.

Met verstomming geslagen door deze mededeling en nog onder de indruk van het nieuws, tracht zijn familie hem te overtuigen af

te zien van zijn beslissing. Ze benadrukken hoe ontzaglijk moeilijk het voor zijn huisgezin zou zijn. Zeker nu ze de beschaafde wereld zouden ruilen voor een land, waar veiligheid noch zekerheid te verwachten valt.

Niets kan hem overhalen, ook het hysterisch huilen van zijn zusters niet.

Jean Joseph moet wel de volledige medewerking krijgen van zijn vrouw Marie. Er bestaat een perfecte verstandhouding tussen beiden. Hoewel zij vier maanden zwanger is van hun zevende kind, blijft ze bereid hem onvoorwaardelijk te volgen. Ondertussen heeft zij ook een zware tegenslag te verwerken: op 25 juli van hetzelfde jaar overlijdt haar vader Hieronymus Van Isterdael in Beersel.

Jean Joseph en Marie zijn echter zeer taaie mensen. Vooral het scheiden van zijn broer Franz, met wie hij, zoals later overduidelijk zou blijken, een vertrouwensrelatie heeft, maar ook van zijn zusters Marie Elisabeth, de echtgenote van brouwer Pierre Van Haelen en Maria Francisca, de vrouw van Alsebergenaar Joseph Belsack, vallen hem zeer zwaar.

Hét moeilijkste probleem is dan nog hun zoon Victor Antoon. Hij is niet alleen pas zes jaar oud, maar is door ziekte zo verzwakt, dat hij de reis naar Brazilië onmogelijk aankan. Daarenboven heeft hij voortdurend medische verzorging nodig, die hij op het schip moeilijk kan krijgen.

Om dit obstakel te omzeilen roept Jean Joseph opnieuw een familierraad samen. Ditmaal worden zowel de familie Van Isterdael als de behandelende geneesheer bij het overleg betrokken. Ze komen snel tot het besluit dat Victor de harde omstandigheden van de zeereis meer dan waarschijnlijk niet zou overleven. Alleen in België heeft hij een kans op genezing. Jean Joseph en Maria vinden geen ander middel dan voor te stellen hem te laten adopteren door Petronilla Berckmans, de moeder van Marie. Zij aanvaardt het voorstel van de familierraad en Victor blijft bij haar in Beersel achter. Zij zal voor de verzorging en verdere opvoeding van haar kleinzoon instaan.

Na deze laatste familierraad neemt Jean Joseph ontslag. Vervolgens zoekt hij een liberaal minister op en vraagt hem een aanbevelingsbrief te schrijven die hem voldoende zekerheid moet bieden om in Rio de Janeiro een functie in de administratie los te weken. Hij vraagt een paspoort aan dat hij absoluut nodig heeft om te kunnen inschepen aan boord van een schip dat hen naar Brazilië zal brengen. Het wordt hem door de Belgische autoriteiten

afgeleverd. Daarna koopt hij voor hem en zijn familie een plaatsje op het zeilschip "Eugénie" van kapitein Scheppens dat op 16 december 1858 de haven van Antwerpen zou verlaten, met bestemming Rio de Janeiro Brazilië...

De Eugénie is een brik, gebouwd in Antwerpen in 1840. De brik is in de loop van de 18de eeuw oorspronkelijk ontworpen als betrekkelijk klein, snelvarend oorlogsschip, maar wordt later ook als koopvaardijship gebruikt. Het heeft twee vierkantgetuigde masten, aangevuld met stagzeilen. Achter de grote mast bevindt zich een langsscheepszeil, het brikzeil (of bazaan).

In de "Lloyd Anversois" van 16 december 1858 wordt het vertrek van de "Eugénie" aangekondigd als volgt:

"Départs du 16 Décembre - Brick belge, EUGÉNIE, c(apitaine). Scheper, p(our). Rio Janeiro, ch."

1. Bultenkluiver	10. Grootbramstagzeil
2. Kluiver	11. Grootbovenbramstagzeil
3. Voorstengestagzeil	12. Grootzeil
4. Fok	13. Grootondermarszeil
5. Voorondermarszeil	14. Grootbovenmarszeil
6. Voorbovenmarszeil	15. Grootonderbramzeil
7. Voorbramzeil	16. Grootbovenbramzeil
8. Voorbovenbramzeil	17. Brikzeil
9. Grootstengestagzeil	

Model van een "Brik", vaartuigtype waarmee de familie Vervloet - Van Isterdael de oceaantocht deed.

De eerste aankondiging van het vertrek in de Lloyd Anversois gebeurt al op 23 oktober 1858. Het vertrek is voorzien tussen 15 en 20 november 1858. De handelsmaatschappij in de eerste aankondiging is die van B.(arthomew) Kennedy. In latere mededelingen: W.(illiam) Kennedy.

Kenmerken van de brik: Eugénie (1).

10,55: laatste controle van Veritas (oktober 1855).
 7 - 3: toelating voor 7 jaar bij constructie en 3 jaar voor het laatste vertrouwensmerk.
 5S A: 5S: 5/6 vertrouwen en A = Atlantische route (Oostkusten van Noord- en Zuid-Amerika en Westkust van Afrika).

(1) Bron: "Register Veritas 1856".
 Repertorium nummer in het register: 2012.
 Kapitein van het schip: H. Scheper.

I.I:	zeewaardigheid van schip en tuigage (uitstekend) - 1, 2, 3 schaal (van goed naar minder goed).
Bk:	Bk type vaartuig staat voor Brik.
232 IPB:	232: tonnenmaat 232 ton, IP: I dek en B: met balken in het ruim.
Blg:	Belgische vlag.
40 0-55:	Bouwjaar 1840 - 0-55 schip onderzocht en open gemaakt in 1855.
Ant:	schip gebouwd in Antwerpen.
Tuishaven:	Antwerpen.
c, ch, cv, dm, grp:	c: eik, ch: gebout, cv: koper, dm: gedubbeld in krieckenbomenhout in 1855, grp: zware reparatie in 1855.
Reder:	Wagemans & Gislain.
Diepgang:	13 voeten: is ongeveer 4.2 meter.
Av 10:	Haven van bezichtiging en maand Antwerpen, oktober.

De handelsmaatschappij voor wie het schip vaart is deze van William Kennedy (2).

Hij is de zoon van Barthomew Kennedy, overleden te Sint-Michiels-Brugge op 4 juni 1858. William is geboren te Antwerpen op 23 september 1837 en is er gestorven in 1873. In 1865 bekomt hij het agentschap van de voornamen "British Shipping Company of LAMPORT & HOLT". Hij blijft vrijgezel en zoekt John William Hunter aan om in de zaak te treden. In 1859 richten zij de Kennedy & Huntermaatschappij op.

7. De oceaan over, op zoek naar de verloren vrede - het reisverhaal van Jean Joseph en zijn gezin.

De nacht vóór de inscheping brengen Jean Joseph, zijn vrouw en de kinderen door in Brussel, bij zijn zus Elisabeth en Pierre Van Haelen. Niemand wil vroeg gaan slapen. Ze willen mekaar nog zo veel mogelijk vertellen en nog van alles regelen, want het zou een definitief afscheid worden.

Iedereen wil op de morgen van 15 december mee naar Antwerpen om hen uit te wuiven. Jean Joseph en zijn gevolg gaan stipt om 15 uur aan boord. Het schip zou wel pas de volgende dag, op 16 december 1858 om 11 uur 30', afreizen. Maar op de kade wuiven de witte zakdoeken nu al "vaarwel". Iedereen weet dat het "voor altijd" is.

(2) zie: "Société Anonyme Kennedy, Hunter & Co Ltd 1806 - 1956 - One hundred and fifty years in the shipping trade.", uitgegeven in 1956 bij Imprimeries Générales LLOYD ANVERSOIS SA Anvers.

De vooruitzichten van de kapitein zijn, dat het schip de haven van Rio de Janeiro zal bereiken in maart 1859.

Het gezin van Jean Joseph Vervloet is als volgt samengesteld:

- hijzelf, 40 jaar oud;
- zijn echtgenote, Maria Van Isterdael, 34 jaar oud;
- Jan Baptist, de oudste zoon, 13 jaar oud;
- Jeroom Sebastiaan Vervloet, 10 jaar oud;
- Maria Amelia, 7 jaar oud;
- Frans August Vervloet, 3 jaar oud;
- Joseph Lucien, 2 jaar oud.

Zoon Victor Antoon, ongeveer 6 jaar oud, is ziek – zoals eerder vermeld – en kan onmogelijk mee. Hij blijft achter in Beersel en reist later, wanneer hij 18 is, alleen zijn ouders achterna naar Brazilië. Hij verblijft eerst bij grootmoeder Petronilla Berckmans in Beersel en woont, na haar overlijden op kerstdag van het jaar 1864 en tot bij zijn vertrek naar Brazilië in 1872, bij zijn oom Franz Vervloet in Ukkel.

Vanaf de inscheping noteert Jean Joseph Vervloet alle gebeurtenissen van de reis zorgvuldig in een dagboek, dat hij opdraagt aan zijn broer Franz en aan zijn schoonbroer Pierre Van Haelen. Hij schrijft het journaal in het Frans, wat voor die tijd niet ongevoelen is, aangezien het Nederlands nog niet onderwezen wordt. Het dagboek is bewaard gebleven en is in het bezit van de afstammelingen.

1858. --- N° 266 ANVERS Jeudi 16 Décembre. Première année.

LLOYD ANVERSOIS
JOURNAL MARITIME
ÉMANANT DES COURTJERS DE NAVIRES.

MÉTÉOROLOGIE
du 17 Décembre.
Lever du Soleil 8 — m.
Coucher 3 53 s.
Lever de la Lune 1 9 s.
Coucher 4 10 m.
Les jours décroissent jusqu'au 25, de 0 h. 22 m. puis croissent jusqu'au 31, de 0 h 5 m.

HAUTE MARÉE
16 Décembre 0 h. 1 s
17 " 1 h. 7 s
Vent S.E. — Petite brise. —
Temps couvert.

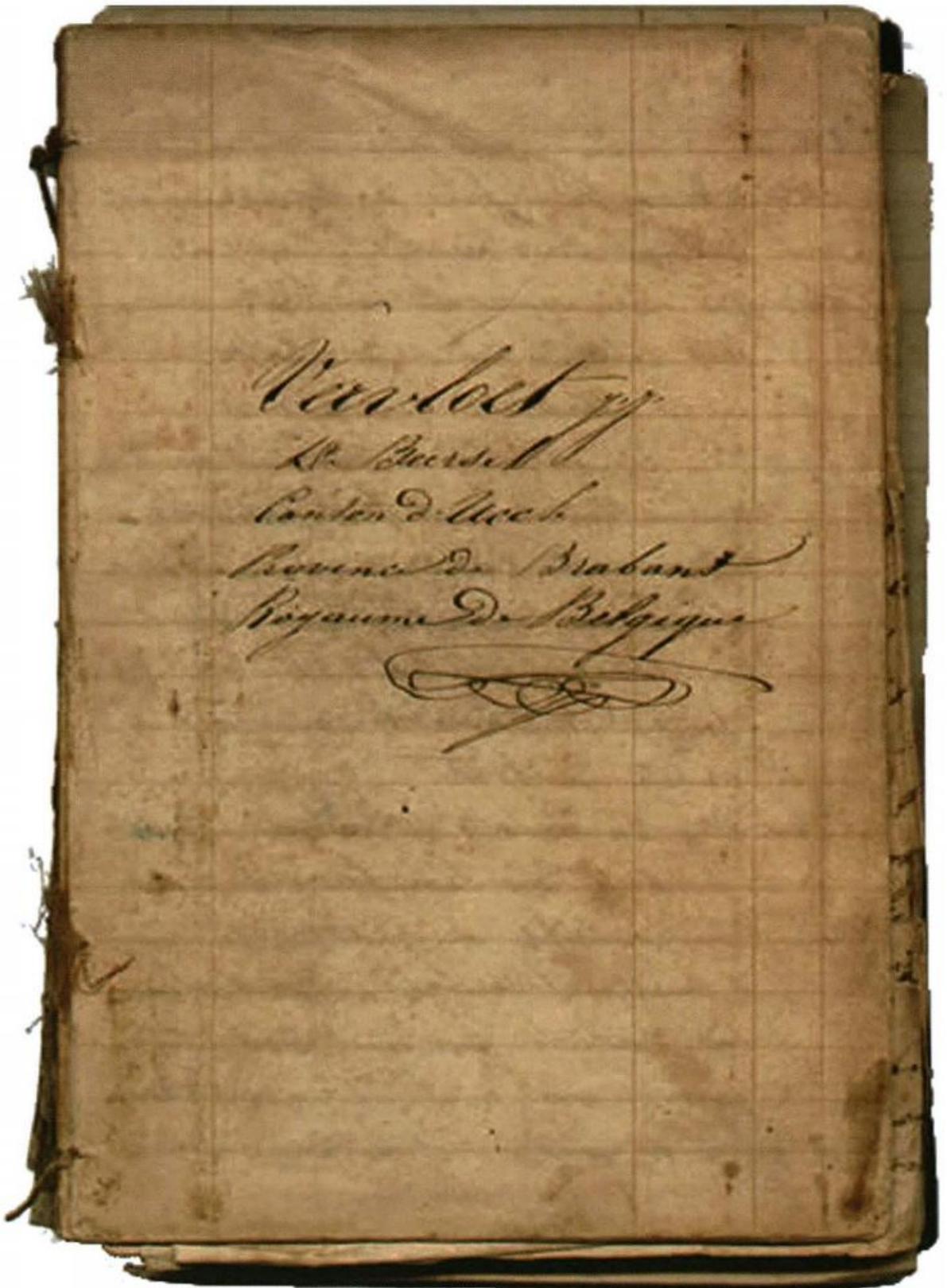
PORT D'ANVERS.
Arrivages du 15 Décembre.
St. angl. HANOVER, c. Frost, de Londres.
Du 16.
Lougre fr. AIGLE, c. Laroque de Bordeaux.
Goél. angl. MINERVA, c. Morris, de Londres.
hoël. BARON VAN HALL, c. Scholtens, d'Ibraill.
Nav. russe BARON VON HARTMAN, c. Martinsen, d'Odessa,
5000 tschetw. avoine, à la consign. de M. J. C. Van Put.
Goél. hamb. HANFBUCK PACKET, c. Jacobsen, de B.-Ayres.
Brick holl. UDONIA, c. Dinkler, de Buenos-Ayres.

Départs du 16 Décembre.
Goél. fr. ANEMONE, c. Hautot, pour Sunderland, ch.
Goél. pruss. NEPTUNUS, c. Demmin, p. Alexandrie, ch.
Brick aug. MAISON, c. Holliday, p. Sunderland, s. l.
Sudais suédois MINNET, c. Colberg, p. Gottenbourg, s. l.
Goél. ang. BEATITUDE, c. Colverson, p. Angleterre, ch.
Brick belge. EUGENIE, c. Schepers, p. Rio Janeiro, ch.

Départs de la rade de Flessingue,
Le 13 décembre. — Vent R.

Aankondiging van het vertrek van de Belgische Brik
EUGENIE in de LLOYD ANVERSOIS van donderdag
16 december 1858.

Lloyd Anversois van donderdag 16 december 1858.

18

Titelpagina van het dagboek van Jean Joseph Vervloet.

Op de titelpagina vermeldt hij:

VERULOEJ J. J. - De Beersel - Canton d'Uccle - Province du Brabant - Royaume de Belgique.

Het dagboek begint op woensdag 15 december 1858 in de haven van Antwerpen en stopt op dinsdag 19 april 1859 bij de aankomst in de haven van Rio de Janeiro in Brazilië.

Woensdag 15 december 1858. Om drie uur aan boord gegaan van het schip Eugénie.

Donderdag 16 december: om 11 uur 30' zijn we de zee opgevaren. Goede wind gedurende twee uur. Daarna zijn we voor anker gegaan.

Vrijdag 17 december: om 7 uur 30' 's morgens hebben we het anker gelicht. Goed weer. Voordelige winden. Om 9 uur 15 zijn we opnieuw voor anker gegaan en wachten op de kapitein die nog in Antwerpen is. Om 17 uur 15' komt de kapitein aan boord.

Zaterdag 18 december: om 11 uur 15' komt een Vlaamse loods aan boord en lichten we opnieuw het anker. Goed weer tot 15 uur. Dan is er een zeer strakke stormwind uit het westen. De golven reiken tot de brug. We keren terug naar Antwerpen. Om 19 uur 30' zijn we terug van waar we vertrokken zijn. Mijn vrouw en mijn drie oudste kinderen zijn zeeziek.

Zondag 19 december. Nu het schip stil ligt in de haven, zijn mijn vrouw en kinderen niet langer zeeziek. Omwille van de ongunstige winden kan het schip onmogelijk uitvaren. De volgende acht dagen blijven we voor anker in Antwerpen.

Dinsdag 28 december. De wind draait naar het noordoosten. We moeten nu enkel wachten op de terugkomst van de kapitein.

Woensdag 29 december 1858. De wind is opnieuw naar het noordwesten gedraaid. Weer kan er geen voordeel gehaald worden uit de wind. De kapitein komt aan op het schip om 18 uur. De wind blijft de volgende dagen uit het noordwesten waaien en het schip blijft voor anker in de haven.

Donderdag 6 januari 1859. Om 6 uur 20' in de morgen is er oostenwind. Om 9 uur wordt het anker gelicht. Maar voor de kust van Zeeland moeten we opnieuw het anker neerlaten. Om 11 uur 30' lichten we het anker om met zuidwestenwind opnieuw terug te keren.

Vrijdag 7 januari. Het schip blijft voor anker. Er is nu strakke wind met felle regen uit het noorden.

Zaterdag 8 januari. We blijven voor anker maar de wind ruimt naar het noordoosten. Indien het zo blijft zullen we de volgende morgen om 11 uur vertrekken. Om 8 uur 's avonds is er sterke oostenwind en dus verwroegen we ons vertrek en varen we af.

Zondag 9 januari. Zwakke wind. Om 11 uur in de morgen zien we de kust van Engeland.

Maandag 10 januari. De ganse nacht en ook tijdens de dag hebben we tegenwind. We maken geen vooruitgang. Afwisselend zien we de kust van Frankrijk en die van Engeland. Rond de middag varen we langs de Engelse kust en een uur later gaan we voor anker in de haven van Dael, twee kilometer ten noorden van Dover. Dael is een mooi stadje langs het strand over een lengte van één mijl. We zien er grote gebouwen. We blijven twee dagen voor anker.

Donderdag 13 januari. We verlaten de haven van Dael in het gezelschap van vijftig andere schepen die allemaal het Kanaal invaren. Het is een prachtig schouwspel al die masten te kunnen aanschouwen bij een goede bries uit het noorden.

Vrijdag 14 januari. We bevinden ons midden het Kanaal met rustig weer.

Zaterdag 15 januari. Sterke bries uit het oosten die ontaardt in een storm die drie dagen duurt.

Woensdag 19 januari. De storm is gaan liggen. Tijdens de nacht ging het schip erg tekeer. Er is slechts weinig schade, behalve in de keuken die geteisterd werd door een golf. We keren terug na een vooruitgang van slechts enkele tientallen mijlen.

Donderdag 20 januari. Tijdens de nacht heeft de zuidwestenwind opnieuw sterk aan kracht gewonnen. We proberen de Engelse kust te bereiken. Tegen de middag gaan we in een rotsachtige baai nabij Brixham voor anker. Brixham ligt langs de kust en strekt zich uit tot in de heuvels en langs de ravijnen tussen die heuvels. Er wonen vooral vissers.

Vrijdag 21 januari. Het schip ligt voor anker. Tot op het einde van de dag is er zeer krachtige wind. Het schip blijft hier een ganse week wachten op betere wind.

Plan van de reisroute door het Kanaal.

Vrijdag 28 januari. Omstreeks 9 uur wordt het anker gelicht bij een zwakke noordoostenwind, die weldra uit veranderlijke richtingen waait.

Zaterdag 29 januari. Gedurende de nacht waait de wind opnieuw hard uit het zuidoosten. Om 9 uur 30' stevenen we af op Plymouth, waar we om 14 uur aankomen. Het regent de ganse dag.

30 en 31 januari. Zeer goed weer.

Dinsdag 1 februari. Deze namiddag zijn we Plymouth ingetrokken in het gezelschap van onze kapitein en van mijn drie oudste kinderen: Jan Baptist, Jeroom en Maria Amélia.

Woensdag 2 februari. Nieuwe wandeling door Plymouth. Ditmaal in het gezelschap van de kapitein, een jonge Duitser die met ons meereist en mijn dochter Maria Amélia. Omstreeks zeven uur van de avond poogden we met onze roeiboort naar het schip terug te keren, maar wegens de te felle wind en ondanks de inspanningen van onze drie zeemannen die zich weerden als duivels, moesten we onze poging opgeven en keerden we terug naar de stad waar we zijn blijven overnachten. Plymouth is een grote stad. Er zijn enkele mooie straten. De huizen zijn gebouwd met uit rotssteen gehouwen materiaal en hebben meestal één en soms twee bouwlagen. De baai is volledig versterkt en beschermd door een dijk op zeehoogte. Op iedere rots staat een fort. Er is een militaire haven en een vloot die men tot de mooiste kan rekenen die ooit gezien werden.

Ik denk, dat ingeval er een oorlog komt met Frankrijk, Napoleon Bonaparte Plymouth beslist zal aanvallen (nvdr: bedoeld wordt: Karel Lodewijk Napoleon Bonaparte, Napoleon III).

Donderdag 3 februari. We vertrekken om 13 uur met bries uit het noorden. Op drie mijlen zuidwaarts zien we een toren, die er uitziet als een aangepaste fabrieksschoorsteen en die als vuurtoren dienst doet.

De onderkapitein van het schip vertelt ons hierover het volgende verhaaltje:

"nadat een heel rijke jonge dame van Engelse origine, in deze omgeving haar minnaar verloor tijdens een schipbreuk op een rif, beval zij deze vuurtoren te bouwen om zo nieuwe ongevallen te voorkomen."

Vrijdag 4 februari. Gedurende de nacht is de wind naar het westen gedraaid en daardoor regende het vandaag de ganse voormiddag. Om elf uur beslissen we naar Falmouth te varen waar we om 15 uur aankomen. Dit is de vierde maal dat we voor de Engelse kust voor anker gaan. Met regen bij tussenpozen en felle wind uit het zuidwesten blijft het schip 8 dagen voor anker.

Zondag 13 februari. Wind uit het noordoosten. Negen uur in de morgen. We verlaten de baai van Falmouth en kunnen de mooie heuwels bewonderen. In de namiddag is het kalm weer.

Maandag 14 februari. Het is zes uur 's morgens. Goede wind uit het noorden. We varen goed.

Dinsdag 15 februari. Vandaag is het precies twee maand dat we aan boord zijn.

16 en 17 februari. Zwakke en veranderlijke wind.

Vrijdag 18 februari. De wind komt uit het noordoosten. We hebben een mooie dag. We blijven de ganse dag op het dek om te genieten van de zon.

Zaterdag 19 februari. Goede bries. Het schip glijdt over de oceaan als een zwaluw. De volgende vier dagen is het weer goed. We voelen ons ook goed.

20, 21, 22 en 23 februari. Mooi weer en de vaart is uitstekend.

Donderdag 24 februari. Het weer is vandaag als op een prachtige lentedag.

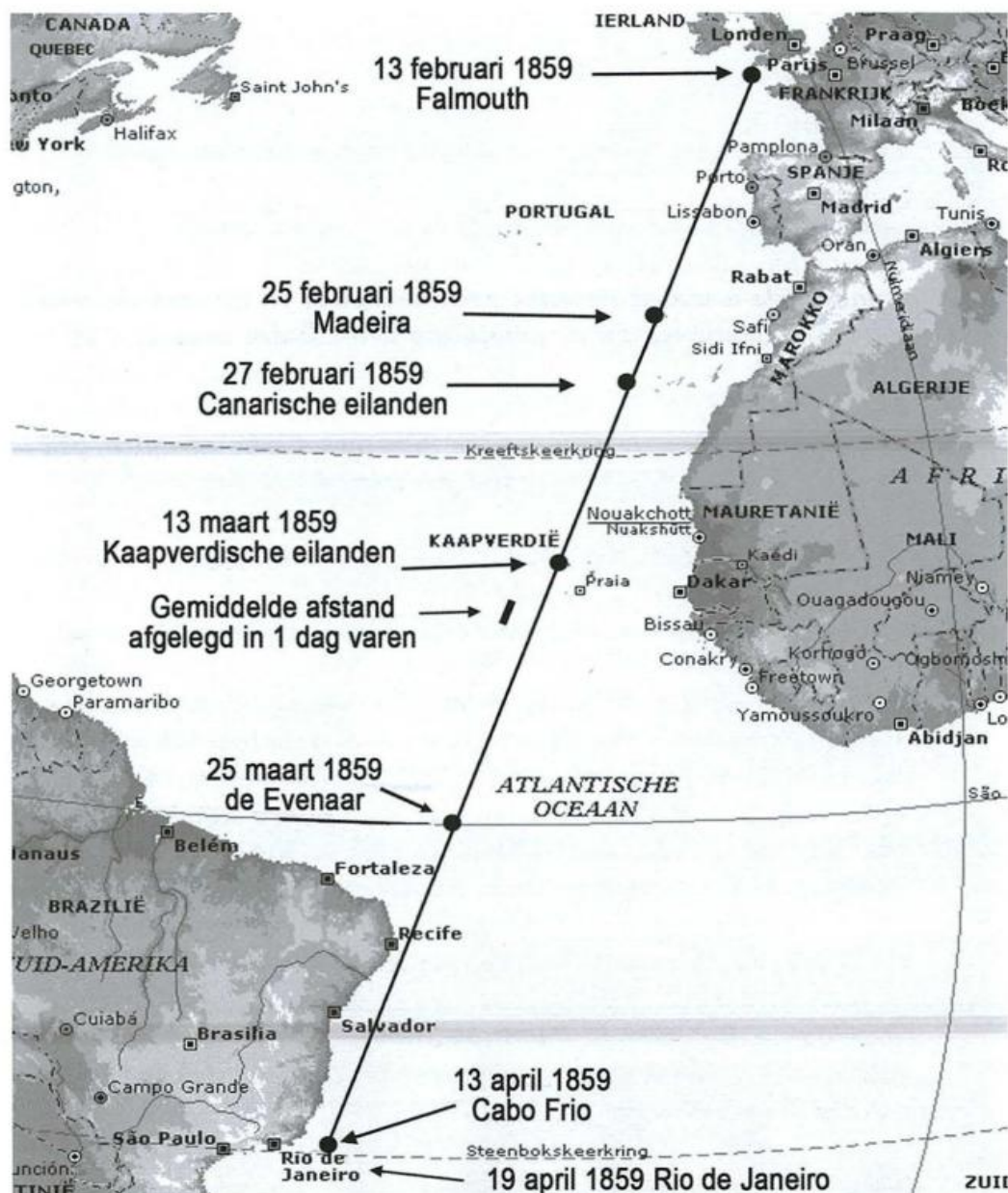
Vrijdag 25 februari. Het weer blijft goed. We bevinden ons ter hoogte van Madeira, 31 graden noorderbreedte.

Zaterdag 26 februari. Goed weer. Wind uit het zuidwesten.

Zondag 27 februari. Het weer is min of meer goed. Zelfde wind als gisteren maar strakker. Indien deze wind aanhoudt zal hij ons tot op de Antillen duwen.

Maandag 28 februari. Het weer is bewolkt maar warm. De wind is onveranderd.

Dinsdag 1 maart. Zelfde weer als gisteren maar met af en toe wat regen.

Plan van de reisroute over de Atlantische Oceaan.

Woensdag 2 maart. We varen verder met zuidwestenwind. We volgen afwisselend westelijke en zuidoostelijke koersen.

3, 4 en 5 maart. Goed weer met zuidenwind. We varen nu uitsluitend een westelijke koers.

Zondag 6 maart. Deze nacht is de wind naar het noordoosten gedraaid.

Maandag 7 maart. Het weer is rustig. Een verdwaalde en uitgeputte zwaluw is op het schip komen rusten.

Dinsdag 8 maart. Onze gevleugelde gezel is gestorven. Vermoedelijk van uitputting en honger. We hebben hem vandaag niet meer gezien. Verschrikkelijk! Zo alleen te moeten sterwen, ver van de soortgenoten.

9, 10 en 11 maart. Goede bries uit het oosten. Gladde wind.

Zaterdag 12 maart. We zagen opnieuw zeezwaluwen.

Zondag 13 maart. We varen verder met goede wind. Verleden nacht vielen er twee vliegende vissen op het schip. Gedurende de dag zien we ze in scholen bijeen. Aan bakboord zien we in de verte een hoge berg als een wolk aan de horizon. Deze berg bevindt zich op het eiland Santo Antonio, één van de Kaapverdische eilanden. Dit is eerste keer dat ik land zie sedert ons vertrek uit Falmouth.

14, 15 en 16 maart. Het weer is kalm en er waait een goede wind.

Donderdag 17 maart. Het weer blijft kalm. Er is minder wind.

Vrijdag 18 maart. Er blijft een goede bries waaien. We bevinden ons op 7 graden noorderbreedte. Deze morgen heb ik mijn lambikkorf nagekeken. Er resten mij nog 12 kruikjes. Het ogenblik is aangebroken om er spaarzaam mee te zijn, willen we er in Rio nog van kunnen drinken. U kan zich niet indenken hoe lekker de lambik is. Het is een echte nectar. Indien de goden dat zouden weten zouden ze er zeker jaloers over zijn.

19, 20, 21, 22, 23 maart. Kalm en veranderlijk weer.

Donderdag 24 maart. Vandaag hebben we de eerste dolfijnen gezien. Bijna iedere dag zien we schepen. We bevinden ons op 2,22 graden noorderbreedte.

Vrijdag 25 maart. Zeer goede wind.

voit depuis notre départ
 de Falmouth
 4 f. temps serain bon vent
 5 m. idem " "
 6 m. idem " "
 7 f. idem calme
 8 v. idem assez bonne brise
 nous sommes à 9 degrés lat-
 tude Nord
 Ce matin j'ai visité mon
 panier à Lambic il me
 restait encore Douze Cruchons.
 il est temps de le mirayer
 afin qu'on puisse en boire
 encore à Sic; Vous ne
 pourriez croire comme le
 Lambic est excellent: c'est
 du véritable Nectar si
 les Diu^x le savaient ils en
 seraient jaloux.

25

Passage uit het dagboek met de lof over de Lambiek.

Zaterdag 26 maart. De wind blijft goed. Om 18 uur zullen we de evenaar voorbijvaren. Men mag niet geloven, zoals ik voorheen wel deed, dat de hitte er erg ondraaglijk zou zijn. Men kan op het dek van het schip wandelen, zonder meer hinder te onderwinden dan in volle zomer.

27, 28, 29, 30 en 31 maart. Het weer is matig. Goede bries uit het zuidoosten.

1 tot 11 april. Goede wind. Kalm weer. Goede bries.

Dinsdag 12 april. Kalm. Zeer warm.

Woensdag 13 april. Zelfde weer. Om 21 uur hebben we in oostelijke richting een berg opgemerkt. Het is Cabo Frio op 20 mijlen ten noordoosten van Rio de Janeiro. Tezelfdertijd barst er een geweldig onweer los langs de hellingen. Wij horen de donder voor de eerste maal sedert we vertrokken. Vanuit de verte zien we het onweer aanhouden tot halverwege de nacht. Het is dan dat zich vanuit zuidelijke richting een verschrikkelijke orkaan, zoals de Braziliaanen het noemen, ontketent. Hij slaat als een razende toe op ons schip. Bijna alle masten lopen schade op. De kust kan nog gezien worden, maar uit veiligheidsvoorzorg heeft het schip er zich van verwijderd.

15, 16 en 17 april. Tegenwind. Federe dag kunnen we de kust zien. Maandag 18 april. Goede wind. Om 9 uur 30' laten we het anker neer in een baai op een halve mijl van Rio de Janeiro. De bedienden van de douane en de postdiensten komen aan boord.

Dinsdag 19 april 1859. Vandaag zijn de monitoren gekomen...

Dit is meteen de laatste aantekening over de reis in het dagboek.

8. De illusie van een gemakkelijk kolonistenleven doorprikt.

Nog vóór de ontscheping in Rio de Janeiro begint voor Marie de bevalling.

Het zevende kind wordt op 19 april 1859 in goede gezondheid geboren op het schip "Eugénie". Het ligt op dat moment al voor anker in de baai vóór de haven van Rio de Janeiro.

Er zijn geen aantekeningen over de geboorte in het dagboek. Verschillende aanwijzingen bevestigen nochtans dat de bevalling op het schip plaatsvindt. De datumstempel van de aankomst in de haven van Rio de Janeiro is: 19 april 1859 en ook de aangifte van

de geboorte van het kind heeft als datum: 19 april 1859. De naam die de dochter krijgt, wijkt af van de namen gebruikt in de familie. Ze wordt "Eugénie" genoemd naar het schip waarmee ze de reis maken. We mogen aannemen dat ze die naam krijgt om zo de herinnering aan de reis levendig te houden.

Er zijn verder geen notities over enige blijdschap dat ze veilig en wel zijn aangekomen. Ook geen commentaren over de schoonheid van de "Baai van Guanabara."

Jean Joseph en de zijnen zullen wel andere zorgen gehad hebben...

De aanbevelingsbrief van de Belgische liberale minister aan zijn Braziliaanse collega, helpt Jean Joseph niet aan een baan. Op het moment dat hij zich wil aanbieden bij de minister, aan wie de brief gericht is, wacht hem een grote teleurstelling. De Braziliaanse liberale regering is net gevallen en vervangen door een conservatieve meerderheid. Met de politieke strubbelingen in Brazilië in die tijd, biedt de nieuwe minister niet de minste hulp. Deze negeert zelfs de aanbeveling van zijn Belgische collega. Jean Joseph wordt behandeld als iedere andere "doodgewone" immigrant.

Er wordt hem enkel een gebied te ontginnen oerwoud aangeboden.

Voor Jean Joseph zijn er slechts twee mogelijkheden: ofwel naar België terugkeren ofwel kolonist worden in Brazilië. In feite heeft hij geen keuze, want terugkeren betekent een nog ergere vernerding dan die welke hem aanzette België te verlaten. Hij kiest voor de bergachtige regio "Luxemburg" in de provincie "Espírito Santo" en meer bepaald voor de kolonie "Santa Leopoldina". Hij maakt die keuze omdat hier vooral veel Duitse en Nederlandse immigranten leven, met wie hij gemakkelijk kan dialogeren. Als polyglot (voor zijn tijd) spreekt hij immers drie talen: het Nederlands, het Frans en het Duits.

Wanneer hij op 2 mei 1859 ontscheept in Vitória, de hoofdplaats van Espírito Santo gelegen aan de Atlantische Oceaan, ondertekent hij een contract dat hem in staat stelt bezit te nemen van de hem door Henry Dillers aangeboden gronden.

Het contract voorziet in de volgende verplichtingen:

- het ontbossen van oerwoud;
- het bewerkbaar maken van een stuk grond binnen de zes maanden;
- het onderhouden van de wegen;
- het vernieuwen van de hutten die de regering bouwde.

Het contract houdt ook in dat, indien deze bepalingen niet binnen de voorziene tijd gerealiseerd worden, de eigendomstitels zondermeer vervallen.

Situering van de provincie Espirito Santo en de twee gebieden Santa Theresa en Santa Leopoldina.

Bij hun aankomst in Santa Leopoldina stelt Jean Joseph vast dat er een absoluut gebrek is aan primaire huisvesting en aan handwerktuigen. Voor hen ligt alleen een onmetelijk oerwoud. Ongezuiverd drinkwater veroorzaakt tyfus en diarree. Giftige slangen vormen een permanent gevaar voor dodelijke beten. Het ergste van al is de permanente last veroorzaakt door de ontelbare insecten. Daarenboven is er geen kerk, geen school en er is evenmin medische bijstand.

Met de rug tegen de muur putten Jean Joseph en zijn vrouw Maria moed in de gedachte dat ze later de vreugde zullen smaken van al hun inspanningen en ontberingen.

Twee elementen onderscheiden Jean Joseph van de meeste andere immigranten. Hij spreekt, zoals aangehaald, drie talen en kan dus vlot onderhandelen met de Duitsers en de Nederlanders uit zijn omgeving. Daarenboven beschikt hij over een kapitaal wat hem vrij onafhankelijk maakt van de Braziliaanse overheid inzake de bevoorrading van voedsel en de aanschaf van werktuigen. Het laat hem vooral toe de nodige materialen aan te kopen voor de bouw van zijn "eerste" huis.

Jean Joseph, bijgestaan door zijn twee oudste zonen Jan Baptist (João) 14 jaar en Jeroom Sebastiaan (Jeronymo) 11 jaar, start met het rooien van het woud, vooral door het gecontroleerd af te branden. Ze maken er bouwland van waarop ze koffie en bonen aanplanten. Onmiddellijk daarna bouwen ze een klein huis. Op die manier voldoen ze aan hun contractuele verplichting. Ze krijgen ook uitzicht op een min of meer fatsoenlijk leven en hebben nu een woning waar ze veilig en wel kunnen uitrusten, na meestal uitputtende werkdagen, die vrijwel steeds van zonsopgang tot zonsondergang duren.

Maria Van Isterdael en Jean Joseph Vervloet. Hun indringende blik laat er geen twijfel over bestaan dat deze pioniers de uitdaging van hun onderneming beheersten.

Hun handen worden eeltig. Dag na dag worden ze fysisch sterker en gewoon aan de handenarbeid. De resultaten van hun werk worden beter en beter.

9. De opbouw van een nieuw bestaan aan de rand van het oerwoud.

De enige vorm van communicatie met België verloopt in die tijd via briefwisseling meegevoerd met de schepen die Brazilië aandoen. Jean Joseph had over de briefwisseling afspraken gemaakt met zijn broer François, die hij Franz noemt. In de lente en in de herfst stuurt Franz nieuws uit België, uit Europa en uit de rest van de wereld. In de zomer en in de winter bericht Jean Joseph over het wedervaren van zijn gezin in Brazilië.

Zelf schrijft hij nooit over de moeilijkheden, die hem en zijn gezin in Brazilië overkomen. Hij wil de familie in België niet nodeloos ongerust te maken.

De eerste brief schrijft hij al snel na zijn aankomst in Rio de Janeiro. Het is een korte brief waarin hij het verhaal van de reis doet. Het antwoord van Franz komt in Brazilië toe op 23 juni 1859. In zijn eerste brief, vraagt hij welk beroep Jean Joseph nu in Brazilië uitoefent, hoe ze geïnstalleerd zijn, wat ze zoal eten en drinken. Ze leven nu immers in een voor Belgen totaal onbekend land. Franz wil graag financiële hulp bieden voor eventuele projecten, mocht dat nodig zijn.

In de brief van 28 juli 1859 antwoordt Jean Joseph aan zijn broer dat hij op eigen beslissing Rio de Janeiro verlaten heeft om zich te vestigen in de kolonie van Santa Leopoldina. Hij laat weten dat hij er zich volledig gaat toeleggen op het verbouwen van koffie. In deze brief rept hij met geen woord over de ontginning van gronden in het Braziliaanse oerwoud. Wel vraagt hij zijn broer granen en zaden op te sturen van gewassen die hij hier zou kunnen verbouwen.

Franz organiseert dadelijk na het ontvangen van de brief de verzending per schip van de gevraagde goederen. Vijf dozen met graan, zaaimateriaal, diverse soorten planten, laarzen, kompas, uurwerken en geld. Het materiaal wordt vanuit Antwerpen verscheept door de handelsmaatschappij William Kennedy. Van zodra de cargo in Brazilië toekomt levert kapitein Dauwers, een oude vriend van Jean Joseph de goederen persoonlijk aan mijnheer Lackmann met de aanbeveling ze zo snel mogelijk aan Jean Joseph te bezorgen.

In een begeleidende brief stelt Franz voor een grote hoeveelheid fruitbomen te verschepen.

In deze brief staan ook enkele minder goede berichten. Zijn oudere broer Antoon, zijn vrouw en hun oudste dochter zijn in april 1860 het slachtoffer geworden van de besmettelijke cholera-epidemie die in de streek rond Brussel zeer hevig heeft gewoed. Ook het overlijden van de Brusselse burgemeester Charles Debrouckère, die Jean Joseph kende in het begin van zijn carrière bij het leger, wordt vermeld.

Jean Joseph, die zijn zinnen gezet heeft op de verbouwing van koffie, wijst in zijn volgende brief het voorstel over de fruitbomen af.

1861 is een waar rampjaar. Eerst is er een groot ongeluk op de plantage. Terwijl Jean Joseph samen met zijn kinderen Jan Baptist, Jeroom en Amelie aan het werk zijn loopt de kleine Frans August het oerwoud in zonder het pad te volgen. Hij wordt gebeten door een cobra, een gifslang met een voor de mens dodelijke beet. Bij gebrek aan wegen en goed vervoer is er geen tijd om medische hulp te halen. Na korte tijd sterft de kleine Frans August. Op kerstdag van hetzelfde jaar slaat het noodlot ook toe bij broer Franz in België. Zijn enige zoon, die ook Frans noemt, overlijdt aan tuberculose.

De volgende zes jaar wordt er zeer hard gewerkt. De brieven uit België zijn momenten van grote vreugde.

10. Aantekeningen over de briefwisseling met de familie in België.

De briefwisseling wordt gedurende bijna 25 jaar ononderbroken onderhouden tussen Brazilië en België. We kunnen de gebeurtenissen van de familie op de voet volgen. We citeren de voornaamste ontwikkelingen.

In 1862 laat Franz Vervloet aan Jean Joseph weten dat zijn zoon Victor Antony betreurenswaardige uitslagen behaalt op de jongensschool in Beersel. Hij schrijft dit toe aan de overdreven affectie en het te tolerant zijn van zijn grootmoeder Petronilla.

In de brief van 29 juli 1863 laat Franz weten dat broer Nolle, die vrijgezel bleef, overleden is, alsook Sebastiaan Van Isterdael, de broer van Marie. Toen zij in 1858 België verliet, vertrouwde zij het beheer van haar deel in de erfenis van haar vader, zijnde een landbouwbedrijf met grote boomgaarden, toe aan haar broer Sebastiaan. Een foute beslissing, want nu ze de erfenis ten gelde willen maken worden ze door de notaris ingelicht dat Sebastiaan het for-

tuin van de familie niet alleen heeft verbrast, maar daarenboven een schuldenberg van verschillende duizenden franken achterlaat.

In 1864 beslist Jean Joseph dat Victor Antony naar Ukkel verhuist waar hij bij oom Franz gaat wonen. Er mag aangenomen worden dat de gezondheidstoestand van de inmiddels 78 jarige grootmoeder Petronilla Berckmans daar wel deels aan de basis moet van liggen, want op kerstdag 1864 sterft ze in haar huis in de Donkerstraat in Beersel. Deze verandering heeft wel een gunstige invloed op Victor. Vooral het samenzijn met de kinderen van Franz heeft voor gevolg dat de studieprestaties zienderogen verbeteren.

Op 9 april 1865, enkele dagen voor Pasen, verongelukt Guillielmus Michiels, de schoonbroer van Marie en de echtgenoot van haar zus Maria Elisabeth. Tijdens het werken in de boomgaard valt hij uit een kerselaar, breekt zich de nek en sterft ter plaatse. Na deze onheilstijding komt nog een teleurstellend bericht uit Beersel: Marie verneemt dat haar moeder bij testament, haar broer François als enige erfgenaam heeft aangeduid voor al wat ze hem wettelijk kan nalaten. Alle resterende onroerende eigendommen en meubelen worden op 3 september 1865 door notaris Prinz in Ukkel verkocht. Franz die de rechten van Marie verdedigt, stuurt haar deel van de erfenis naar Brazilië. Samen met de verdiensten van twee koffieogsten richten zij er hun Casarão Rose, wat "roze villa" betekent, verder mee in. Zij richten er ook een commerciële maatschappij mee op: V. en J. Vervloet. Dit is de definitieve aanzet van een bloeiende koffiehandel in deze streek van Brazilië.

II. De opgang van de Braziliaanse familie Vervloet.

In 1866 en in 1867 krijgen Jean Joseph en Marie nog twee zonen. Eerst Francisco en daarna Eduardo. Inmiddels is de ganse familie tot Braziliaan genaturaliseerd en het is dan ook normaal dat ze kiezen voor Portugese namen. Jean Joseph tekent voortaan als "João José Vervloet". Zijn vrouw noemt "Maria Van Isterdael Vervloet". Jan Baptist is "João", Jeroom "Jeronymo", Amélie "Amélia", Lucien Joseph "José Luciano", Eugénie "Eugenia". Victor Anthony die later toekwam wordt genaturaliseerd onder de naam "Victor Vervloet".

De oogst van 1866 is bijzonder goed. De familie is nu welvarend en van nu af worden de Vervloets niet langer als kolonisten aanzien, maar krijgen ze de volle erkenning die Braziliaanse koffieboeren toekomt. Ze kopen en huren nieuwe gronden zodat de koffieproductie sterk toeneemt. Meer en meer gaan ze zich toeleggen op de koffiehandel die bijzonder lucratief is.

19de eeuwshandelshuis van de Vervloets.

Een belangrijk handicap voor de handel is het vervoer van de koffie naar de kust. Omdat de rivier Santa Maria onbevaarbaar is door de rotsen en door de vele watervallen, moet het transport tot aan Porto de Cachoeiro over land gebeuren en dat is gezien het reliëf bijzonder moeilijk. Verder stroomafwaarts is de rivier wel bevaarbaar.

In 1867 wordt met toelating van Don Pedro II een handelszettel opgericht in Santa Leopoldina. De zonen João et Jeronymo Vervloet, toen al meerderjarig, richten er een handelsmaatschappij op voor de aankoop en de verkoop van koffie. João en Jeronymo zijn paardenliefhebbers. Te paard bezoeken ze andere kolonisten en sluiten met hen handelsovereenkomsten af voor de doorverkoop van hun producten. Ze gaan zelfs tot Timbuy, het huidige Santa Theresa, waar zich hoofdzakelijk Italiaanse immigranten hebben gevestigd.

Ze verhandelen dus niet alleen de eigen productie maar ook die van derden. Met de opbrengst van de eigen handel en met de commissielonen, richten ze een handelsmaatschappij op voor export van koffie naar Europa.

In 1870 is er slecht nieuws voor Jean Joseph. Zijn schoonbroer, brouwer en grote vriend Pierre Van Haelen, de echtgenoot van zijn zus Elizabeth is in Brussel op 10 januari 1870 overleden ten gevolge van maag- en leverkanker. Helder van geest tot op het einde, heeft hij de voortzetting van zijn brouwerij in de Vlees- en Broodstraat in Brussel voor zijn familie geregeld. Victor Antony vertegenwoordigt zijn ouders op de uitvaart.

In september 1871 onderhandelt Franz met de Belgische en Braziliaanse autoriteiten over de emigratie van de nu 18 jarige Victor Antony.

De Braziliaanse autoriteiten stellen voor dat Jean Joseph zo snel mogelijk de naturalisatie voor zijn zoon aanvraagt. Omdat de Braziliaanse post zo slecht functioneert verloopt de bemiddeling met België via diplomatieke post. Victor Antony kan al eind 1871 in Antwerpen inschepen met bestemming Brazilië. Hij komt aan in Santo Espirito op 3 februari 1872. Het gezin is nu definitief herenigd.

João José begint dan aan zijn laatste groot werk. Hij ijvert nu voor het graven van een goed bevaarbaar kanaal van Porto de Cachoeiro naar Porto de Vitória aan de kust. Een rechtstreekse verbinding met de oceaan is het einddoel. Dit privé-initiatief wil hij realiseren in samenwerking met de maatschappij van zijn twee zonen. Zij richten hiervoor de "*Cia. de Navegação Fluviale de Santa Leopoldina*" op.

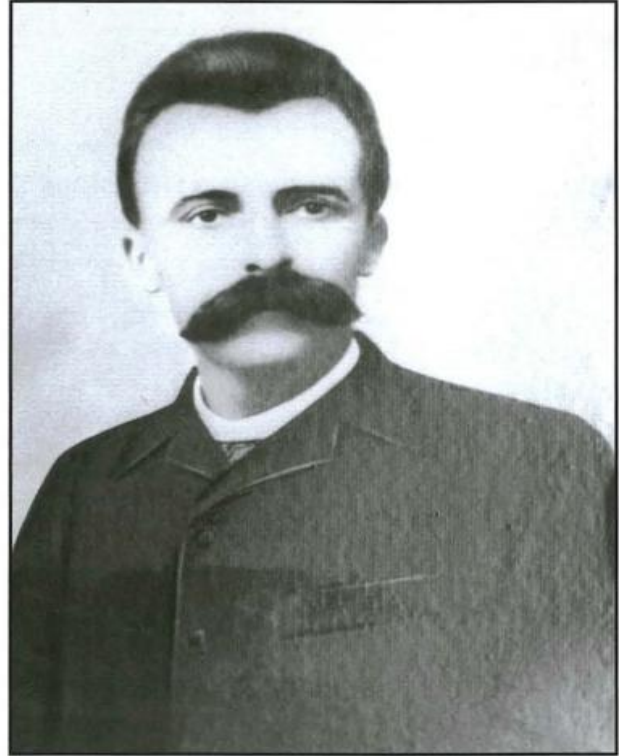
In 1872 bezit de familie vier landbouwbedrijven. De eerste is deze die ze in 1858 verwierven onder het nummer 38. Verder drie bedrijven in de regio Rio Bonito met nummers 744, 746 en 1343. Het nummer 744 wordt onder beheer geplaatst van José Luciano, nummer 746 is voor Victor en nummer 1343 voor hun Braziliaanse zoon Francisco. Wanneer later als vijfde het bedrijf van Henrique Braun wordt overgenomen, wordt dat aan de jongste zoon Eduardo toevertrouwd. In Porto de Cachoeiro hebben de broers João en Jeronymo opslagplaatsen en warenhuizen gebouwd en gaan daar ook wonen. In de directe omgeving van Porto bouwen ze uitgebreide stallingen voor de vele muilezels die het transport verzekeren.

12. De tijden veranderen.

Vanuit België blijven inmiddels de brieven met hetzelfde ritme aankomen.

In een brief uit 1879 wordt melding gemaakt van het overlijden op 2 januari 1879 van Françoise Vervloet, de oudste zus van Jean Joseph. Ze wordt begraven op het kerkhof van Beersel waar ook de andere familieleden rusten.

De laatste brief vanuit België dateert van 14 mei 1887 en is geschreven door Marie Vervloet, de dochter van Franz. Zij laat weten dat haar vader op 9 april 1887, de vooravond van Pasen, overleden is aan de gevolgen van een longaandoening. Met de dood van Franz eindigt de briefwisseling die 28 jaar duurde.

Links: Jan Baptist Vervloet, de oudste zoon en rechts Jeroom Vervloet, de tweede zoon.

Op 6 september 1895 vieren Jean Joseph en Marie hun 50ste huwelijksverjaardag. Op deze gouden bruiloft zijn al de kinderen, kleinkinderen, de vrienden en de plaatselijke autoriteiten aanwezig. De familie telt dan al 35 kleinkinderen.

Het jaar na de gouden bruiloft, op 21 juli 1896, sterft Maria Van Isterdael, 72 jaar oud aan een hartzwakte. Jean Joseph sluit zich op in de villa rose waar hij wacht op zijn dood. Hij sterft op 2 juli 1900, vier jaar na zijn vrouw.

13. Realisaties van Jean Joseph Vervloet en zijn zonen João en Jeronymo.

Jean Joseph Vervloet en zijn zonen Jan en Jeroom zijn de eerste immigranten die in Santa Leopoldina, de hoofdplaats van de regio Luxemburg, een handel van aankoop en verkoop van koffie in deze regio oprichten. Zij zijn de grondleggers van de import- en exporthandel, de groothandel en detailhandel in de steden Santa Theresa en Santa Leopoldina.

Als eersten openen zij kredietlijnen voor andere kolonisten met wie ze handel drijven. De eerste export van koffie wordt georganiseerd door Jean Joseph.

Wanneer Porto de Cachoeiro de hoofdplaats wordt, zijn het de gebroeders Jan en Jeroom Vervloet die er zich als eersten, op de

Zicht op de rivier Rio Santa Maria.

meest commercieel strategische plaatsen, nabij de haven vestigen. Het zijn ook de Vervloets die de eerste residenties, commerciële huizen en opslagplaatsen bouwen, alsook landbouwbedrijven oprichten in de onmiddellijke nabijheid van Porto de Cachoeiro. Steunend op wat Jean Joseph in Gent aan scheepvaart had gezien, richt hij de "Maatschappij voor Fluviaal Transport" ("*Cia de Navegação Fluviale*") op. Deze maatschappij maakt de rivier Rio Santa Maria bevaarbaar tussen de hoofdstad Vitoria, aan de Atlantische Oceaan en Porto de Cachoeiro. Er bestaat immers geen berijdbare weg tussen deze steden, zodat men tot dan aangewezen is op vervoer met muilezels. Met kleine vaartuigen worden goederen naar de haven gebracht en worden op de terugweg andere goederen geïmporteerd. Hetzelfde transport wordt sporadisch gebruikt voor personenvervoer. Het zijn ook de Vervloets die samen met vennoten de havenstad Porto de Cachoeiro verlichten en er drinkwaterverdeling organiseren. Zij zijn ook de eersten die hun personeel met een maandloon betalen.

De grote onderneming Vervloet Irmão & Cia, werkzaam in de import en exporthandel, wordt opgericht door Jeronymo (Jerom) Vervloet in het jaar 1875. Hij wordt de eerste burgemeester van de stad Santa Teresa in 1891. Hij oefent verschillende mandaten uit tot in 1909.

19de eeuwse handelshuizen en woonsten van de Vervloets.

Samen met Franz Muller en Frederico Ewald, legt Jeronimo Vervloet de weg aan tussen Santa Leopoldina en Santa Teresa. De onderhandelingen voor deze realisatie begonnen al in 1909. Door zijn vroege dood in 1913 kan hij het in vervulling gaan van deze droom niet zelf meemaken. Zijn zonen maken het werk af. De onderneming Vervloet Irmão & Cia is, voor haar tijd, de grootste belastingbetaler van de staat Santo Espirito. Dankzij de firma Vervloet groeit Santa Leopoldina uit tot een belangrijke stad.

Jean Joseph Vervloet (João José Vervloet) zijn twee Belgische zonen Jan Baptist Vervloet (João Vervloet) en Jeroom Sebastiaan Vervloet (Jeronymo Vervloet) waren de pioniers in alle segmenten van de koffiehandel.

De derde generatie: Jean Jérôme Vervloet, François Affred en Joseph Eugène Vervloet.

Hier eindigt het verhaal van een ondernemend man en zijn uitzonderlijk moedige vrouw. Hun epos toont aan dat zelfs de moeilijkste hindernissen overwonnen worden wanneer een grenzeloos geloof in het welslagen van wat men onderneemt, gedragen wordt door een groot doorzettingsvermogen, sterke vastberadenheid en een stevige dosis moed en wilskracht. Een tijdloos voorbeeld van grenzen verleggen.

Met bijzondere dank aan Ivana Vervloet, afstammeling van Jean Joseph Vervloet en Maria Van Isterdael, zonder wie het epos van deze pioniers niet bewaard was gebleven.

De naam Beersel

MICHEL VASTIAU

Over de herkomst en de betekenis van het toponiem Beersel, Beerzel en Molenbeersel is heel veel gespeculeerd, omdat die plaatsnaam en zijn varianten met "be(e)r" en "ba(a)r" niet zeldzaam zijn.

De naam van de gemeente Beersel is zonder de minste twijfel samengesteld uit twee delen: beer en sel[e].

OUDE VERMELDINGEN VAN BEERSEL.

Gezien de tamelijk veel voorkomende naam Beersel en varianten, is het niet altijd mogelijk te achterhalen over welk Beersel een oude tekst het heeft. Of Bersalis in de oorkonde van koning Karel de Kale van 23 maart 847 betrekking heeft op onze gemeente is niet zeker, maar het wordt toch algemeen aanvaard, vooral omdat het in de Brabantgouw ligt: "*Bersalis in pago brabantensi*".

Karel de Kale schenkt Beersel aan de mensa van het Sint-Amandsklooster op de Scarpe (Saint-Amand-les-Eaux, arrondissement Valenciennes). (1)

Maar Beersel wordt verondersteld toebehoord te hebben aan de adellijke dame Angela die haar goederen tussen 794 en 814, door de bekende "*donatio Angelae*", aan het Sint-Pieterskapittel van Keulen (Deutz) schonk. Beersel zou één van de 9 dochterkerken geweest zijn, die afhankelijk waren van de moederkerk op het domein van Angela. Heeft Sint-Pieter van Deutz Beersel verkocht, geruild of weggeschonken? Heeft Karel de Kale het zich wederrechtelijk toegeëigend?

Van rechten van de Sint-Amandsabdij te Beersel is geen enkel spoor terug te vinden in andere archiefstukken.

Bersele dat voorkomt in het cartularium van de abdij van Affligem, heeft wel betrekking op Beersel in Vlaams-Brabant. Bisschop Rogerus van Kamerijk schenkt in 1190 het "*altare de Rode cum appenditibus suis Bersele et Linkebeke*" aan de priorij van Vorst. (2)

SCHRIJFWIJZEN EN UITSPRAAK

In de loop der eeuwen volgen verschillende schrijfwijzen: Bersele (1160), Inferior Bersle (1269), Nederbersela (1292), Berselle (1321), Bersele (1328), Berseele (1392), Beersele (1313), Beersel (1406), Beerssele (1446).

Wat opvalt is :

- de grafie met ber- met één enkele "e", die bestaat tot in de 14de eeuw;

- de afwezigheid van schrijfwijzen met "a" en "aa":

En nochtans wordt Baarsel als een oudere vorm vooropgesteld: "*jadis on disait Baarsel*" (3).

Lindemans schrijft hierover: "*Dit oordeel is ongetwijfeld juist, doch een spelling Barsali moet teruggaan tot een zeer vroege periode (in 847 reeds Bersalis!) en waarschijnlijk tot vóór de stichting zelf van Beersel*". Deze bewering is niet duidelijk: hoe kan een toponiem bestaan vóór dat de benoemde plaats zelf bestaat? Lindemans bedoelt dat theoretisch gezien Barsali de oude naam had kunnen zijn indien het dorp Beersel had bestaan eeuwen voor het jaar 847.

De verschillende betekenissen van het woord "beer" hebben steeds een nevenvorm met baar en met dezelfde betekenis. Volgens Lindemans kan dat geen Brabants zijn "...en nog minder oude spellingen. In het Brabantsch kan men het tegenovergestelde verschijnsel vaststellen: a vóór r-verbindingen wordt geregeld e! Langs etymologischen weg kan toch in beide hypothesen, geen a als primitief beschouwd worden. Bovendien zou de plaatselijke uitspraak dan 'bu:zel' geworden zijn." Volgens hem zijn de vormen met "baer" waarschijnlijk uit westelijke Vlaamse dialecten. (4)

Eigenlijk is iedere discussie overbodig omdat een Baarsel of Barsele in Overijse geattesteerd is en die schrijfwijze met "a" dus wel degelijk voorkomt in Brabant en bovendien dicht bij Beersel en niet in zeer oude tijden, maar in de 17de eeuw. (5) Voor Beerzel in de provincie Antwerpen, ook in het oude hertogdom Brabant, bestaat de grafie Barsala in 1151.

De lokale uitspraak is bêsel, maar bjêsel is de uitspraak in Drogenbos, Ukkel, Vorst.

De letter "r" wordt niet uitgesproken in de dialecten.

HET WOORDDEEL "BEER".

Het woord beer, ber, baar, bar, bär, is niet zeldzaam in toponiemen: Beersel, Beerzel, Molenbeersel, Beerse, Beerschot, Beervelde, Beer-tegem, Berbroek, Bercholt, Berlaar, Berlage, Bervelde, Beert, Beer-nem, Bertegem, Bertem, Barendale, Barenbroek, Barendijk,

Barendonk, Barendrecht, Baarle, Bazel (in 1220 Barsela), naast talrijke kleinere plaatsen, gehuchten, lenen, enz. (6)

In Wallonië bestaan een veertigtal toponiemen met ber. Ber wordt daar ook meestal van een Germaans woord birko (berk) of van een Germaanse eigenaam Berhtger, Bertho, Berthram, Berthari, Berico afgeleid. Ook in Vlaanderen worden toponiemen met ber- van die twee woorden afgeleid.

In de ons omringende landen komen toponiemen met baar, beer en verwante woorden voor.

BETEKENISSEN VAN BEER.

1. Teirlinck en Stijns denken dat Beersel "*wellicht eene verdraaiing van Borresele, Bornsele*" is. (7) Beer zou dus borre of bron betekenen. Zij voegen eraan toe dat het kasteel van Beersel bij een bron staat, de Pui[t]borre.

Deze verklaring wordt niet ondersteund door documenten of door specialisten op het gebied van onomastiek en etymologie.

2. De gewone bruine beer of de 'ursus arctos'. De bruine beer kwam tot in de 12de eeuw voor in Vlaanderen. (8) De eerste onbetwistbare verwijzingen naar het huidige Beersel dateren ook uit de 12de eeuw. Was er toen nog één van de laatste beren aanwezig op ons grondgebied? Dat was wel een goede reden om de plaats naar de beer te noemen. Teirlinck en Stijns hebben een zo voor de hand liggende verklaring toch niet durven opperen.
3. Een andere beer is het mannetjeszwijn. Om fonetische redenen zou dat etymologisch niet te verklaren zijn omdat in Brabant de uitspraak "bier" is, tenminste volgens Lindemans, maar andere toponymisten houden wel rekening met die mogelijkheid.
4. Modder of drek is ook beer, van het Germaanse birnu. Beer wordt nog altijd gebruikt, maar uitsluitend met de betekenis drek, in beerput, beerton, enz. Een modderige plaats vlakbij de Zenne behoort zeker tot de mogelijkheden. Volgens Lindemans past de betekenis modder "*hoegenamd niet bij de topografische realiteit*". (9) De kronkelende Zenne kende in de winter een belangrijk overstromingsgebied. In Beersel is zeker geen gebrek aan water en modder door de talrijke natuurlijke beken, de bronnen en de uitgegraven afwateringsgrachten.
5. Beer zou afgeleid zijn van een persoonsnaam Bero of iets in die aard. Ook Beringen kan verklaard worden door Bero-inga-heim. Dat argument wordt zeer dikwijls ingeroepen in de naamkunde, wanneer andere mogelijkheden om een plaatsnaam te verklaren

ontbreken. Zeker bij samengestelde woorden met -zele en -ingen.

6. Een andere mogelijkheid is de afleiding van het oud-franse ber (baron) dat baron of gewoon man of echtgenoot betekent.
7. Het woord bar of baar betekent ook bloot, ruig, guur. Deze laatste betekenis is nog altijd in gebruik in de uitdrukking "in barre weersomstandigheden". In Beersel en omgeving waren inderdaad heel wat onontgonnen heidegronden tot in de Middeleeuwen en zelfs later. Ook in Beerzel en Molenbeersel waren veel heidegronden.

Beer of bere heeft nog andere betekenissen, zoals een soort stormram en een bes, maar deze betekenissen zijn van op toponymisch gebied van geen belang.

HET WOORDDEEL "SEL"

Het woorddeel -sel is duidelijk een ingekort sele. De schrijfwijze met sele is de gewone vorm in de 14de en de 15de eeuw. Het is zonder de minste twijfel een zele-naam. Zele-namen komen overvloedig voor in de toponymie.

Andere schrijfwijzen zijn: zale, sael, zael, sele, sel.

En zoals bijna altijd worden verschillende betekenissen voor "zele" voorgesteld.

BETEKENIS VAN ZELE

Het Middelnederlandsch woordenboek (10) behandelt uitvoerig het woord "sale" of "zele" en geeft volgende betekenissen:

1. de oudste betekenis schijnt te zijn een plaats tot wonen geschikt, woonplaats, woning in het algemeen;
2. land, rijk op aarde, hemelrijk;
3. lichaam, moederschoot;
4. woning der aanzienlijken, herenhuis, groot huis;
5. woning van een gekroond hoofd of vorst, ook kerkvorst, paleis;
6. een versterkte woning, kasteel;
7. het voornaamste der gebouwen van een kasteel of ommuurde ruimte, de woning van de burchtheer, de burcht in engere zin;
8. de zaal, de grote zaal, waar alle plechtigheden en feestelijkheden plaats vonden, hofzaal, ridderzaal;
9. tempel, kerk, godshuis.

Daarnaast komen nog andere betekenissen voor: een hallenhuis met woonhuis, stallen en schuur onder één dak; het hoofdgebouw van

een grote landbouwnederzetting; een grote schuur; een seizoenwoning, een toevallige verblijfplaats, een vee- of herdershut; een boerenhuis, een stal.

Dus keuze genoeg van primitief onderkomen tot paleis.

De ouderdom van plaatsnamen met 'zele' zou teruggaan tot de Merovingische periode, het zouden latere stichtingen zijn van Franse kolonisten omdat de zele-namen hoofdzakelijk voorkomen in het Nederlandse taalgebied: een 100-tal in Vlaanderen, een 30-tal in Noord-Frankrijk en een 13-tal in Noord-Nederland, slechts een 20-tal in Duitsland en een 6-tal in Engeland. (11)

Het woord zele heeft aanleiding gegeven tot veel disputen onder beoefenaars van de onomastiek en de etymologie. Om maar enkele betwiste punten aan te stippen: is het een afleiding uit het Latijnse *cella* of niet; wat is het verschil tussen *heim* en *zele*?

Volgens Roelandts, die het woord zele het grondigst bestudeerd heeft, betekent zele of sal, een tijdelijk onderkomen zowel voor mens als voor vee en niet de vaste verblijfplaats van een heer. Hij onderscheidt drie reeksen betekenissen:

- verwijzing naar vee;
- herberg en ontvangstzaal;
- speciale betekenis met woorden waarbij sal het eerste deel van het woord is.

De meest verspreide betekenis was "*Hütte im Weideland*" en daaruit afgeleid: zomerwoning, herberg, veehof, hof van een heer, gerechtzaal. (12)

BETEKENIS VAN DE SAMENGESTELDE NAAM BEERSEL

Omdat de twee bestanddelen van de naam Beersel, beer en zele, verschillende betekenissen hebben, is het normaal de daaruit samengestelde naam ook verschillende betekenissen heeft.

1. Woonplaats bij de bron. Teirlinck en Stijns zijn waarschijnlijk op het idee gekomen Beersel een "*verdraaiing*" van Borresele of Bornsele te vinden, omdat de Pui(t)borre bij het kasteel opborelt. Deze verklaring wordt door geen enkele toponymist ernstig genomen.
2. Verblijf van de beer (*ursus*). Een voor de hand liggende verklaring door Wauters geopperd "*demeure des ours*" en slechts als een mogelijkheid aangezien door Carnoy. (13)

3. Verblijf van de beer (zwijn). Op schrale gronden - en die waren in ruime mate aanwezig met al de heiden - en op de vochtige gronden langs de Zenne, werd aan veeteelt gedaan en niet aan akkerbouw. De bossen waren ook geschikt om vee te weiden. Waren er ooit in Beersel grote kudde varkens? Deze stelling vindt maar weinig bijval bij de beoefenaars van de etymologie en de onomastiek. (14)
4. Woonplaats in de modder of in het moeras. Voor andere plaatsnamen met Be(e)r en Ba(a)r wordt de betekenis "modder" aanvaard: Beernem, Beerschot, Bertem, Baarsel in Overijse. Ook Beert en Beersel volgens Gyseling (15) maar niet voor Lindemans omdat het zagezegd niet zou passen bij de topografische realiteit. Lindemans schrijft zelfs dat "zelestichters" vaak moerasbewoners waren en veefokkers maar voor Beersel verkiest hij toch "plaats op woeste gronden". (16)
5. Verblijfplaats van Bero en zijn familie. Voor de vele toponiemen met "ber" in Wallonië wordt verwezen naar een persoon: Berzée zou de verblijfplaats zijn van een Kelt Berticus of een Germaan Berhtso. Bertrix van een Frank Bertharis genaamd. Bijna onvermijdelijk was er wel een specialist in de naamkunde te vinden die dacht dat een zekere Bero zijn naam gegeven had aan de plaats Beersel. (17)
6. Woonplaats van een ber of heer. Dit is uitgesloten, omdat het moeilijk kan dat in al de andere namen met beer of baar het oud Franse woord ber/baron aan de oorsprong zou liggen van de plaatsnaam. Zelfs voor de toponiemen in Wallonië met ber of bar wordt deze uitleg niet meer in overweging genomen. (18)
7. Woonplaats op een kale, onvruchtbare plaats. (19) Deze verklaring past heel goed, omdat in Beersel inderdaad vele onvruchtbare en onontgonnen heiden, bossen, en beemden waren. Beersel was zeker niet heel vroeg ontgonnen: het heeft zelfs geen koutertoponiem dat duidt op een vroege ontginning.
8. Genaamd naar een soort drijfjacht waarbij het wild niet naar netten, maar naar lichte ruw gevlochten verplaatsbare schermen, gedreven werd. Zulke jagers werden "berseurs" genoemd en onder andere in Beersel zou dat jachtsysteem toegepast zijn. (20)

ANDERE BEERSELS.

Barsella komt voor in het cartularium van de Sint-Michielsabdij van Antwerpen, in 1164-82, maar het schijnt geen Brabants toponiem te zijn, waarschijnlijk is Barizele in West-Vlaanderen bedoeld.

BEERZEL (PUTTE).

Het ander meest bekende toponiem is Beerzel, in de fusie Putte in de provincie Antwerpen.

Met zijn 50 m is de Bjeizelberg het hoogste punt van de provincie Antwerpen.

In 975 zou er al, maar niet nominatief, verwezen zijn naar Beerzel. In 1164 is de schrijfwijze Bersala. Ook Beersel was één van de meest gebruikte grafieën.

De betekenis zou zijn: woonplaats in een verlaten streek.

MOLENBEERSEL (KINROOI).

Molenbeersel is één van de vijf kerkdorpen van Kinrooi in Limburg.

Ter plaatse spreekt iedereen van Beersel, of beter "Bieësel".

Oudere schrijfwijzen zijn Moelenbeersel, Moelenbeersel, Meulenbeersel maar ook Beersell, Berselle, Beersel, Biersel, Berssel, Bijersel, Beersele. Pas door een KB van 12.4.1845 werd het Molenbeersel, later Molenbeersel. De molen is een watermolen op een beekje in Beersel.

Hier is de etymologie misschien Beert-lo, bebost moerasland, maar waarschijnlijker één van de mogelijkheden vermeld onder Beersel.

OVERIJSE.

Baarsel in Overijse is een veldnaam. Hier past modderig verblijf goed.

ANTROPONIEM.

In 1271 was een Leo van Beersel voogd van Mathilde, burchtvrouw van Brussel. Gewoonlijk was een familielid voogd. Hij hield als leenman van hertog Jan I de tienden van Beersel in leen, maar stond ze in 1277 af aan de abdij van Vorst.

Waarschijnlijk is dezelfde Leo bedoeld, samen met zijn broer, in een akte van 1292: "*Arnoldus et Leonus fratres de Bersele*". Jan van Beersel, meier van de proosdij van de Kapellekerk in 1280 behoorde misschien tot dezelfde familie.

Droeg een tak van de familie van de kasteleins van Brussel de naam "*van Beersel*"?

Leenmannen droegen dikwijls als aliasnaam de naam van hun leengoed: Overvelt geheten van Beersele.

In de omliggende dorpen kwamen "van Beersels" voor. Het was een normaal verschijnsel dat inwijkelingen te Ruisbroek, Anderlecht, Sint-Pieters-Leeuw naar hun plaats van oorsprong genoemd werden.

Naast edelen en boeren droegen Brusselse patriciërs geslachten die naam: van den Bossche geheten van Beersele, van Beersele geheten Heyns, van Beersele geheten Wolf. (21)

Tegenwoordig dragen ongeveer 190 personen de familienaam van Beersel, met een sterke concentratie in de provincie Antwerpen (135 waarvan 89 in Mechelen) en in de provincie Vlaams-Brabant. De Antwerpse van Beersels zullen wel vernoemd zijn naar de plaats Beerzel.

Ook Beerselmans, van Biersel, van Baarsel zijn antroponiemen die iemand aanduiden die uit Beersel kwam. Maar welk Beersel?

In de andere plaatsen met een Beersel- of Baarselnaam, komen ook geslachten voor die vernoemd werden naar hun bezit.

BESLUIT.

Het is niet mogelijk de ware betekenis van Beersel in Vlaams-Brabant te geven.

Twee betekenissen maken meer kans dan de andere verklaringen, zoals in enkele andere Beerselnamen:

1. verblijfplaats op een modderige plaats (moeras) of drassige grond ;
2. woning of stalling op schrale, kale en woeste grond.

Een hut, misschien een hutje op de hei, of stalling voor vee, en waarom niet voor varkens, kan aan de oorsprong van de naam Beersel liggen.

BIBLIOGRAFIE

- (1) DUVIVIER (Ch.). *Recherches sur le Hainaut ancien (Pagus Hainoensis) du VIIe au XIIIe siècle*, Brussel, 1865, p. 297.
- (2) de MARNEFFE (E.). *Cartulaire de l'abbaye d'Afflighem et des monastères qui en dépendaient (Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique)*, Leuven, 1894-1901, nr. CCVI, p. 284-285.
- (3) CARNOY (A.). *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Bruxelles, [1927], p. 73.
- (4) LINDEMANS (J.). *Brabantsche plaatsnamen V Beersel* (Toponymica II,5), Leuven/Brussel, 1935, p. 9. Ook in THEYS (C.) en PROOST (A.). *Geschiedenis van Beersel*, Brussel, 1963, p. 33.
- (5) VANDE PUTTE (G.). *Toponymie van Overijse*, Leuven, 1968, p. 471-476.
- (6) DE FLOU (K.). *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, en een gedeelte van het graafschap Ponthieu*, deel I, Gent, 1914, kol. 523-549 (Bar) 647-666 (beer)
- (7) TEIRLINCK-STIJNS. *Beersel bij Brussel, eene monographie* door Teirlinck-Stijns, Roeselare, 1883, voetnoot op p. 3 en 4.
- (8) Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed: zie Internetsite Het (pre)historisch landschap
- (9) LINDEMANS (J.). o.c., p. 10 en THEYS (C.) en PROOST (A.). o.c., p. 32.
- (10) VERWIJS (E.) en VERDAM (J.). *Middelnederlandsch Woordenboek*, dl. VII, 's-Gravenhage, 1912, kolom 92-99
- (11) LINDEMANS (J.). *Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt door Dr. Jan Lindemans. I De -heemnamen en -ingeformaties. De kouternamen*, Brussel, 1940, p. 17-18.
- (12) ROELANDTS (K.). *Sele und Heim, in Festschrift für Adolf Bach*, Heidelberg, 1965, p. 173-299, hier p. 294
- (13) CARNOY (A.). o.c. ibidem en WAUTERS (A.). *Histoire des Environs de Bruxelles*, Brussel, 1855, dl. III, p. 668
- (14) MANSION (J.). *Drie lessen over des geschiedenis van het Nederlandsch naar de plaatsnamen, Vlaamsche Toponymische Vereeniging*, Mededelingen, Bijlage III, Leuven, 1932, p. 14, maar zonder veel overtuiging.
- (15) GYSSELING (M.). *Toponymisch woordenboek voor België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, sl., 1960. dl. I, p. 114-115
- (16) LINDEMANS (J.). *Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt door Dr. Jan Lindemans. Deel I De -heemnamen en -ingeformaties. De kouternamen*, Brussel, 1940, p. 25-27. .
- (17) VINCENT (A.). *Les noms de lieux de la Belgique*, Brussel, 1927, kolom 153, p. 117.
- (18) THEYS (C.) en PROOST (A.). o.c., p. 33.
- (19) LINDEMANS (J.). *Brabantsche plaatsnamen V Beersel* (Topony-

mica II,5), Leuven/Brussel, 1935, p. 10 in navolging van MANSION.

- (20) PEIGNÉ-DELACOURT (M.). *L'origine des noms de Bruxelles et de Louvain attribuée à d'anciens appareils de chasse à la haie*, Namur, 1871, p. 13, voetnota 2.
- (21) THEYS (C.) en PROOST (A.).o.c., p.132.

De naam Huizingen

MICHEL VASTIAU

De betekenis en de etymologie van het toponiem Huizingen zijn makkelijk te verklaren. Dat geldt ook voor Buizingen, Eizingen en Wouwingen.

Deze vier naast elkaar gelegen toponiemen en enkele andere plaatsnamen op -ingen in de onmiddellijke nabijheid, moeten op dezelfde wijze verklaard worden.

50

OUDE SCHRIJFWIJZEN.

Hunsegem in 1138, Onseghem in 1220, Huncenghem in 1208, Huncemghem in 1214, Hunsenghem in 1222, Huysinghe in 1404, Huysinghe in 1427, Huyssinghen in 1435, Huyssinges in 1560.

BETEKENIS VAN "HUI(S)".

Hunso, een variant voor Huno, is een veel voorkomende Germaanse naam. De eigennamen Huso, Huozo, Huzi, zijn allen verwant met het woord *hûsa* of *hûs*, oudere vormen van huis, en *hod* waarvan de betekenis iets is in de aard van dekken of beschutten: "*jedenfalls an dem Sinn des Deckens, Schützens*". (1)

Het is logisch te veronderstellen dat het antroponiem Hunso en varianten en niet rechtstreeks het woord "*hûsa*" of huis aan de oorsprong ligt van het toponiem Huizingen. Met "*hûsa*" en de uitgang -ingen een woord vormen creëert t een tautologie en dat heeft gewoon geen zin.

Bovendien zijn het nabijgelegen toponiemen Buizingen en (H)eizingen en Wouwingen gevormd op dezelfde wijze, ook met de naam van een persoon.

BETEKENIS VAN “-INGEN”.

Of de uitgangen -ingen verwijzen naar Alemanen of Chauken en uitgangen op -heim naar Franken en -um (= hein) naar Friezen is nog niet uitgemaakt. Uitgangen op -ingen, -heim en -ingheim kunnen ook Frankische namen zijn. (2)

Volgens Lindemans is de ingaheimnaam, waarschijnlijk afkomstig van een Frankische kolonisatie in Brabant rond 370. (3)

Ook andere toponiemen op -ingen, zoals Buizingen, (H)eizingen, Wouwingen zijn namen afgeleid van een persoon: Buso, Eise en Waldrik. Het zijn de nederzettingen van een persoon en zijn familie. Maar niet aan alle -ingennamen uit de streek kan zomaar dezelfde oorsprong en betekenis toegekend worden: Revelingen, Helderingen, Alsingen, Herffelingen, Pepingen, Rukkelingen, Budingen, Elderingen en vele andere toponiemen verwijzingen niet noodzakelijk naar een nederzetting van een persoon die zijn naam aan de plaats geeft. Een nauwkeurig onderzoek naar oudere schrijfwijzen, lokale geschiedenis en dialectvormen is steeds onmisbaar.

BETEKENIS VAN HUIZINGEN.

1. Wouters verklaart de naam Huizingen als "*le lieu aux habitations*" en Buizingen als "*le lieu aux canaux, aux fossés*" maar voor Eizingen kan hij zo geen verklaring geven. (4) Hij volgt dus duidelijk de volksetymologische tendens: de hedendaagse woorden huis en (afwatering)buis liggen aan de oorsprong van die toponiemen. Maar beweren dat in Eizingen veel ijs ligt, durft Wouters toch niet.
2. De interpretatie van Huizingen als plaats waar hoenderen rondlopen, dus neerhof, steunt op de woorden "*hoen*" en "*Hünchen*". "*Le nom de cette commune est donc identique à basse-cour, galinarium*". (5) De oudere schrijfwijzen en uitspraak zoals Huncenghem, Huncemghem, Hunsenghem zijn inderdaad met een u-klink die in Brabant evolueert naar een ui-klink. Maar wat komt de "*oe-klink*" erbij doen en dat Duitse pluimvee Huhn en Hünchen? Een variëte van Huizingen met "*oe*" is niet geattesteerd en de lokale dialectische uitspraak is niet met die klink. Het is in ieder geval een uiterst ingewikkelde redenering en een onverantwoord spelen met klanken om tot een volkomen onwaarschijnlijke verklaring van het toponiem Huizingen te komen. Ook voor het woorddeel "*-ingen*" geeft Chotin een originele interpretatie, niet onder het woord Huizingen waar hij er niets over schrijft maar wel onder Buizingen. Chotin schrijft dat in het toponiem Buizingen "*buis*" kanaal of rivier betekent, dat in navolging van Wauters, en dat "*-ingen*" volgens hem, weiden betekent.

3. De betekenis van Huizingen als huis van Hundso, Hunso of Huno of het heim of de woning van de lieden van Huntso wordt algemeen aanvaard. (6)

ANDERE HUIZINGEN.

Hussinghe in Frans-Vlaanderen.

"Huysinghe. Eene niet bekende plaats: Item inde prochie van huijsinghe" in 1648. Wij vermoeden Uxem, volgens de FLOU. (7) Huisinghe of met zijn Franse naam Uxem ligt in het kanton "Dunkerque-Est".

Huizinge in Loppersum, Groningen.

Voor Huizinge zijn oudere schrijfwijzen Husdungon en Husdingen in 945. (8)

Husegem te Denderleeuw.

Zelfde afleiding als voor Huizingen in Beersel.

Huizegem en Huinegem in Asse.

Hundinghem: een naam gevormd met het antroponiem Hundso, vleinaam voor Hund, en -ingaheim. (9)

Hussignies, een deelgemeente van Chièvres in Henegouwen.

Oudere schrijfwijzen: Huncennies, Huchegnies.

Komt ook van een Germaans-Romaanse combinatie Huntsiniacos en betekent wat toebehoort aan Huntso. (10)

ANTROPONIEMEN.

Huso is een persoonsnaam.

De bekende familie Huizing, Huizinga of Huizenga stamt af van het hof Melkema in Huizinge in Groningen. (11)

Andere families met het woord Huis in hun naam, Huus, Huyssse, Huysegom enz. verwijzen niet naar de plaats Huizingen in Vlaams-Brabant.

BIBLIOGRAFIE.

- (1) FÖRSTEMANN (E.). *Altdeutsches Namenbuch. Zweiter Band: Orts- und sonstige geographische Namen, Herausgabe*, Bonn, 1913. kol. 930. en Erster Band, Bonn, 1900, kol. 862, 863, 936 en 940.
CARNOY (A.). *Dictionnaire étymologique du nom des communes*, Louvain, 1939 en zijn tweede uitgebreidere uitgave ervan onder de naam *Origines des noms des communes de Belgique y compris les noms des rivières et principaux hameaux*, Louvain, 1948, p. 337.
- (2) BACH (A.). *Deutsche Namenkunde*, Heidelberg, 1952-1954, § 472, p. 127. Met verwijzingen naar "ingi-namen" en het onderzoek door R.H. Carsten.
- (3) LINDEMANS (J.). Een Saksische kolonisatie in Brabant? In *Eigen Schoon en De Brabander*, jg. XXI (1948), p. 1-8 en Leuven, 1947.
- (4) WAUTERS (A.). *Histoire des environs de Bruxelles*, 1855, p. 716
- (5) CHOTIN (A.G.). *Etudes étymologiques sur les noms des villes, bourgs, villages, hameaux, rivières et ruisseaux de la province du Brabant*, Parijs-Brussel, 1859, p. 125.
- (6) GYSSELING (M.). *Toponymisch woordenboek voor België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, s.l., 1960. dl. I, p. 521-522.
- (7) DE FLOU (K.). *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne en een gedeelte van het graafschap Ponthieu*, deel VI, Brugge, 1926, kol. 807.
- (8) BACH (A.). o.c., §472, p. 127.
- (9) LINDEMANS (J.). *Brabantsche plaatsnamen Assche* (vervolg), in *Eigen Schoon en De Brabander*, jg. 12 (1929-1930), pp. 124-127 hier p. 125
- (10) GYSSELING (M.). o.c., p. 521.
- (11) DEBRABANDERE (F.). *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Brussel, 1993, p. 720.

Aanvullingen fotoboek Corso

Hierna volgen nog een reeks aanvullingen voor het Corsonummer 35/36. Het betreft namen van figuranten die tijdens de tentoonstelling in de kerk van Lot werden toegevoegd of correcties die ons bereidwillig medegedeeld werden. We geven ze uiteraard onder voorbehoud.

Aanvullingen fotoboek Corso.

Blz. 16 onder:

2. Josée Lefever.

Blz. 17 onder:

7. Henri Wijns.

Blz. 18 boven (correctie):

2. onbekend (is niet Jozef Debremaeker).

Blz. 19 onder (correctie):

6. Jeanne Vander Meeren (echtgenote Jean Briers);
8. Raymond Vandeput (schrappen: Jos Willems).

Blz. 26 onder:

4. (de champetter) Hasaert (woonde in de Stationsstraat over de vaart).

Blz. 32 boven:

3. Jean Hollemans.

Blz. 35 boven:

Meisje met hoedje achter 2. Fernand Blijkers is Elise Deraymaeker (geen nummer op contourfoto).

Blz. 37 boven:

5. Xavier Lievens op het paard Max (van bierstekerij Vanderlinden, Kesterbeek).

Blz. 40 onder (correctie):

10. Eugène Gailard.

Blz. 43 boven:

4. René Timmermans;
5. Louisa Steens.

Blz. 52 onder:

6. Albert Pellicaen (alias Donderbisjke).

Blz. 59 onder (correctie):

Vlnr. Amalia Nardo, Myriam Torrekens en Christian Van Keerbergen.

Blz. 58 groepje kinderen links onder "Bloemenweelde".

Foto links:

Vlnr. Hubert Rampelbergh, Robert Petit, Jean-Claude Vanden Elschen, Jacky Roobaert en Marina Vanden Elschen.

Blz. 70 onder:

1. Mathilde Marcelis;
2. Eduard Marcelis;
3. onbekend;
4. Nicole Van Zeebroeck;
5. Jean-Pierre Decort.

Blz. 81 onder:

1. Gilbert Merckx;
2. Nicole Pulinckx;
3. Nestor Branckaert.

Blz. 91 onder:

7. Jeanne Vander Meeren (echtgenote Jean Briers).

Blz. 101 boven:

1. onbekend;
2. Eduard Michiels.

Blz. 102 onder:

2. Ninette Herzet;
5. Hilda Uyenbroeck;
8. Hilde Antons.

Blz. 106 onder

4. Anny Molaert.

Colofon

En het dorp zal duren...

is het trimestrieel tijdschrift van het
Heemkundig Genootschap "van Witthem" - Beersel

januari - maart 2008 - nummer 37 - jaargang 10

voorzitter	Marc Desmedt Dwersbos 109 1650 Beersel 02. 377.27.94
ondervoorzitter	Edgard Winderickx Brouwerijstraat 18 1653 Dworp 02. 380.30.14
secretaris	Michel Vastiau Leeuwerikenlaan 10 1650 Beersel 02. 380.54.38
penningmeester	Agnes Walschot Lindekensweg 110 1652 Alseberg 02. 380.67.31

Inlichtingen tijdens de kantooruren in het gemeentehuis te Beersel - dienst cultuur
Alsebergsteenweg 1046
1642 Alseberg
02 3591616

Prijs van dit nummer € 7 - jaarlijks abonnement bedraagt € 20, te storten op rekeningnummer
001-3114341-38 van het Heemkundig Genootschap "van Witthem" Beersel, met vermelding van
naam, voornaam en adres, gevolgd door de aanduiding "Abonnement tijdschrift".

Werkten mee aan dit nummer:

Giedo Debusscher, Marc Desmedt, Michel Vastiau, Ivana Vervloet, Liberte Walschot en Jan Zelck.
Samenstelling: de redactieraad.

Verantwoordelijke uitgever: Marc Desmedt.

Eindvormgeving en druk: Drukkerij B.V.B.A. Mariën-Deneyer - Dworp.

*Heemkundig
Genootschap
"van Witthem"*